

TEMBUNG WILANGAN ING RUBRIK WACAN BOCAH WONTEN
KALAWARTI DJAKA LODHANG

SKRIPSI

Kaaturaken Dhateng Fakultas Bahasa dan Seni
Universitas Negeri Yogyakarta
Minangka Jejangkeping Pendadaran
Anggayuh Gelar
Sarjana Pendidikan

Dening
Ria Asmara Timur
NIM 09205244058

PROGAM STUDI PENDIDIKAN BAHASA JAWA
JURUSAN PENDIDIKAN BAHASA DAERAH
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
UNIVERSITAS NEGERI YOGYAKARTA
2013

PASARUJUKAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Tembung Wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten Kalawarti Djaka Lodhang* menika saged dipunuji awit sampun pikantuk palilah dening pembimbing.

Yogyakarta, 26 September 2013

Dosen Pembimbing I,

Siti Mulyani, M. Hum.

NIP. 19620729 198703 2 002

Yogyakarta, 26 September 2013

Dosen Pembimbing II,

Mulyana, M. Hum.

NIP. 19661003 199203 1 002

PANGESAHAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Tembung Wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten Kalawarti Djaka Lodhang* menika sampun dipunandharaken ing pendadaran wonten sangajenging *Dewan Penguji* ing tanggal 2 Oktober 2013 saha dipuntetepaken lulus.

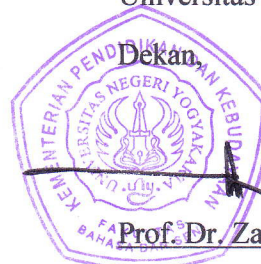
DEWAN PENGUJI

Asma	Jabatan	Tapak	Tanggal
		Asma	
Hardiyanto, M. Hum	Ketua Penguji		11-10-2013
Mulyana, M. Hum	Sekretaris Penguji		9-10-2013
Prof. Dr. Suwarna, M. Pd	Penguji I		7-10-2013
Siti Mulyani, M.Hum	Penguji II		16-10-2013

Yogyakarta, 16 Oktober 2013

Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Yogyakarta

Prof. Dr. Zamzani, M. Pd.

NIP.19550505 198011 1 001

WEDHARAN

Ingang tandha tangan ing ngandhap menika, kula:

Nama : **Ria Asmara Timur**

NIM : 09205244058

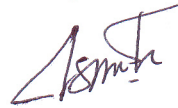
Prog. Studi : Pendidikan Bahasa Jawa

Fakultas : Fakultas Bahasa dan Seni

ngandharaken bilih skripsi menika damelan kula piyambak. Sapangertosan kula, wosing skripsi menika beda kaliyan skripsi ingkang sinerat dening tiyang sanesipun, kajawi bab tartamtu ingkang kula pendhet kangge pamanggih dhasar kanthi njumbuhaken tata cara saha etika panyeratan. Menawi wedharan menika kabukti boten leres, dados tanggel jawab kula piyambak.

Yogyakarta, 26 September 2013

Panyerat

Ria Asmara Timur

SESANTI

Ngelmu iku kalakone kanthi laku

(Pitutur)

PISUNGSUNG

Kanthi raos syukur dhumateng Allah SWT *karya ilmiah* menika kula
pisungsungaken dhumateng Bapak, Ibu, kaliyan adhik kula saha tiyang ingkang
kula tresnani ingkang sampun paring panyengkuyung saha pandonga.

PRAWACANA

Puji sukur konjuk ing ngarsaning Allah SWT awit sampun paring kasarasan, kanikmatan, saha kabegjan satemah skripsi kanthi irah-irahan “*Tembung Wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten Kalawarti Djaka Lodhang*”, sampun pungkasan anggenipun nyerat. Skripsi menika kaserat kangge njangkepi salah satunggaling pendadaran anggayuh gelar Sarjana Pendidikan.

Skripsi menika saged pungkasan anggenipun nyerat amargi awit sampun dipunsengkuyung saking mapinten-pinten pihak. Awit saking menika, panyerat ngaturaken agunging panuwun dhateng.

1. Bapak Prof. Dr. Rochmat Wahab, M. Pd. MA, minangka Rektor Universitas Negeri Yogyakarta ingkang sampun paring idin kangge nglampahi panaliten menika.
2. Bapak Prof. Dr. Zamzani, minangka Dekan Fakultas Bahasa dan Seni ingkang sampun paring kalodhangan anggen kula nyerat skripsi menika.
3. Dr. Suwardi, M. Hum minangka Pangarsa Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun paring idin kangge nglampahi panaliten menika.
4. Ibu Siti Mulyani, M. Hum minangka pembimbing I saha Mulyana, M. Hum minangka pembimbing II, ingkang sampun kersa paring bimbingan saha ngelmi ingkang migunani saengga skripsi menika saged dipunpungkasi kanthi sae.
5. Ibu Hesti Mulyani M.Hum, minangka Pembimbing *Akademik* ingkang sampun maringi bimbingan saha pandom salebeting kula sinau wonten ing Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah.
6. Bapak Ibu Dosen Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun paring kawruh mawarni-warni inggih ingkang murakabi tumrap panyerat saha staf administrasi Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun mbiyantu babagan administrasi tumrap panyerat.
7. Bapak Mardiantara, Ibu Karsinah,, Mas Tri Ari Wibowo saha Dhik Herli Ramadhan Taufik Timur ingkang sampun paring panjurung saengga tansah

tatag teteg satemah tutug tumrap panyerat saengga skripsi menika saged kaimpun.

8. Kanca-kanca kelas H / 2009 ingkang sampun paring panjurung saha paring donga anggenipun nyerat skripsi menika.
9. Kanca-kanca Pendidikan Bahasa Jawa sarta sadaya pihak ingkang sampun mbiyantu boten saged kula sebutaken sadaya, ingkang sampun paring donga saha panjurung tumrap panyerat saengga skripsi menika saged kaimpun.

Skripsi menika tasih dereng kawastanan sae, jangkep, menapa malih sampurna. Pramila saking menika, panyerat nyuwun pamrayogi saha panyaruwe ingkang tumuju amrih langkung sae, jangkep, saha sampurnaning asiling panaliten menika. Wasana, mugi skripsi menika sageda murakabi.

Yogyakarta, 26 September 2013

Panyerat

Ria Asmara Timur

WOSING ISI

	kaca
IRAH-IRAHAN	i
PANGESAHAN.....	ii
PASARUJUKAN.....	iii
WEDHARAN	iv
SESANTI	v
PISUNGSUNG	vi
PRAWACANA.....	vii
WOSING ISI.....	ix
DHAFTAR TABEL	xii
DHAFTAR LAMPIRAN	xiii
SARINING PANALITEN	xiv
CEKAKAN	xv
 BAB I PURWAKA	 1
A. Dhasaring Panaliten	1
B. Underaning Prekawis	3
C. Watesaning Panaliten	4
D. Wosing Prekawis.....	4
E. Ancasing Panaliten.....	4
F. Paedahing Panaliten	5
G. Pangertosan	5
 BAB II GEGARAN TEORI	 7
A. Tata Tembung	7
B. Peranganing Tata Tembung	8
1. Morfem.....	8
2. Tembung.....	9
C. Cara Ngewahi Tembung Basa Jawa.....	11
1. Wuwuhan.....	11
2. Rangkepan	13

3. Camboran	13
D. Tembung Wilangan.....	14
1. Pangertosan.....	14
2. Titikanipun Tembung Wilangan.....	15
3. Wujud Tembung Wilangan	16
a. Tembung Wilangan <i>Monomorfemis</i>	16
b. Tembung Wilangan <i>Polimorfemis</i>	16
4. Jinis Tembung Wilangan	19
a. Tembung Wilangan Pokok	20
b. Tembung Wilangan Pecahan	22
c. Tembung Wilangan Susun	22
d. Tembung Wilangan Ukuran	23
e. Tembung Wilangan Pepasangan	23
E. Wacan Bocah	24
F. Panaliten Ingkang Jumbuh	24
G. Nalaring Pikir	25
BAB III CARA PANALITEN	28
A. Jinising Panaliten	28
B. <i>Data</i> saha Sumberipun <i>Data</i>	28
C. Caranipun Ngempalaken <i>Data</i>	29
D. Pirantining Panaliten	30
E. Caranipun Nganalisis <i>Data</i>	32
F. Caranipun Ngesahaken <i>Data</i>	33
BAB IV ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN	35
A. Asiling Panaliten	35
B. Pirembagan	49
BAB V PANUTUP	87
A. Dudutan	87
B. <i>Implikasi</i>	88

C. Pamrayogi	88
KAPUSTAKAN	90
LAMPIRAN.....	92

DHAFTAR TABEL

Kaca

<i>Tabel 1:</i> Wujud wuwuhan	12
<i>Tabel 2:</i> Wujud Wuwuhan Tembung Wilangan.....	17
<i>Tabel 3:</i> Tembung Wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten <i>Kalawarti</i>	35
<i>Djaka Lodhang</i>	

DHAFTAR LAMPIRAN

	Kaca
<i>Tabel 4: Data Tembung Wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten Kalawarti Djaka Lodhang</i>	92

TEMBUNG WILANGAN ING RUBRIK WACAN BOCAH WONTEN *KALAWARTI DJAKA LODHANG*

Dening: Ria Asmara Timur
NIM 09205244058

SARINING PANALITEN

Ancasing panaliten menika ngandharaken tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*. Tembung wilangan ingkang dipunteliti gegayutan kaliyan 1) wujud tembung wilangan, saha; 2) Jinising tembung wilangan.

Panaliten menika kalebet panaliten *deskriptif*. Data ing panaliten inggih menika tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* ingkang saged dipuntingali wujud saha jinisipun. Sumber data-nipun inggih menika Rubrik Wacan Bocah wonten ing *Kalawarti Djaka Lodhang* ingkang cacahipun 18. Caranipun ngempalaken data inggih menika kanthi teknik maos saha nyerat. Panaliten menika dipunteliti kanthi *analisis morfologi*. Caranipun nganalisis dhata inggih menika data dipunudhari ngginakaken *teknik analisis deskriptif*. Caranipun manggihaken *validitas* data ngginakaken *triangulasi teori* saha pamanggihipun para ahli inggih menika dosen pembimbing, lajeng kangge manggihaken *reliabilitas* data ngginakaken *reliabilitas stabilitas*.

Asiling panaliten inggih menika gegayutan kaliyan wujud saha jinising tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*. Tembung wilangan menawi dipuntingali saking wujudipun, saged kaperang dados kalih inggih menika *monomorfemis* saha *polimorfemis*. Tembung wilangan awujud *polimorfemis* taksih saged kaperang malih dados tembung wilangan awujud andhahan, tembung wilangan awujud rangkep, tembung wilangan awujud camboran, tembung wilangan awujud gabungan (*kombinasi*) antawis wujud andhahan kaliyan wujud rangkep saha tembung wilangan awujud gabungan (*kombinasi*) antawis wujud andhahan kaliyan wujud camboran. Tembung wilangan menawi dipuntingali saking jinisipun, saged kaperang dados gangsal inggih menika tembung wilangan pokok, tembung wilangan pecahan, tembung wilangan susun, tembung wilangan ukuran, saha tembung wilangan pepasangan.

CEKAKAN

Mono : *monomorfemis*

Pc : jinis wilangan pecahan

pd : pokok *distributif*

pk : pokok *kolektif*

Po : jinis wilangan pokok

Pp : jinis wilangan pemasangan

Poli : *polimorfemis*

ps : pokok *sadhengah*

pt : pokok *temtu*

Ss : jinis wilangan susun

Uk : jinis wilangan ukuran

wa : wujud *andhahan*

wc : wujud *camboran*

wk : wujud *kombinasi*

wr : wujud *rangkep*

BAB I PURWAKA

A. Dhasaring Panaliten

Rubrik Wacan Bocah menika salah satunggaling karya sastra ingkang kawrat ing *Kalawarti Djaka Lodhang*. Rubrik Wacan Bocah menika kawrat ing kaca 22 dumugi 23. Saben *Kalawarti Djaka Lodhang*, ngewrat Rubrik Wacan Bocah kanthi irah-irahan ingkang beda-beda. Rubrik Wacan Bocah menika saged dipunwastani Dongeng Bocah. Rubrik Wacan Bocah menika ugi ngewrat maneka warni bab ingkang saged dipunteliti. Salah satunggaling bab ingkang saged dipunteliti inggih menika bab basa.

Basa ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika kalebet basa ingkang sinerat. Basa ingkang sinerat menika kadadosan saking perangan-perangan ingkang awujud wacana, *paragraf*, ukara, *klausa*, *frasa* saha tetembungan. Tembung-tembung ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika dipunserat ngginakaken basa Jawi ngoko, ananging ugi wonten ingkang nyerat ngginakaken basa Jawi krama. Tembung-tembung menika ngewrat maneka warni wujud saha jinis.

Jinising tembung ing Rubrik Wacan Bocah menika maneka warni. Salah satunggaling jinising tembung ingkang kawrat ing Rubrik Wacan Bocah inggih menika tembung wilangan. Pramila, panaliti mendhet Rubrik Wacan Bocah kangge nliti babagan tembung wilangan ingkang maneka warni.

Tembung wilangan ingkang maneka warni ing Rubrik Wacan Bocah prelu dipunteliti amargi murakabi sanget ing panaliten ingkang gayut kaliyan bab basa,

inggih menika saged kangge ngandharaken maneka warni tembung aran saha tembung sesulih wonten ing ukara. Dados, tembung wilangan menika saged sinambung kaliyan tembung aran, mliginipun kewan, wong utawi barang. Tembung wilangan ugi saged sinambung kaliyan tembung **mbaka** saha **ping/kaping**. Sedaya titikanipun tembung wilangan menika saged dipunginakaken kangge ngandharaken tembung wilangan ingkang maneka warni.

Tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah ugi saged kangge ngandharaken gunggung utawi cacahipun barang, kewan, manungsa, saha salah satunggaling bab. Tembung wilangan ugi saged kangge ngandharaken kempalan kaliyan undha-usuk. Pramila, panaliti saged nindakaken panaliten ing babagan tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah menika kanthi adhedhasar wujud saha jinising tembung wilangan ingkang maneka warni.

Tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah ngewrat wujud ingkang maneka warni, inggih menika tembung wilangan rinaketan wuwuhan, rangkep (*ulang*), camboran (*majemuk*) saha gabungan (*kombinasi*). Jinising tembung wilangan ugi maneka warni. Jinising tembung wilangan wonten ing Rubrik Wacan Bocah inggih menika tembung wilangan pokok, pecahan, susun (pepangkatan), ukuran, saha pemasangan (*penggolong*).

Saking maneka warni wujud saha jinising tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah kasebut, saged dados dhasaripun paniliti kangge nindakaken panaliten menika. Maneka warni wujud saha jinising tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah kasebut ndadosaken prakawis ingkang saged dipunteliti. Dhasar sanesipun, amargi tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah ngemot

kaginaan wonten ing ukara. Tuladhanipun tembung wilangan ingkang mapan wonten ing ukara inggih menika.

“ Tambak baya mau metu wong cacah lima nganggo kathok lan klambi sarwo ireng (*Djaka Lodhang No.42, 16/3/2013*).”

Tembung lima kalebet tembung wilangan awujud *monomorfemis*. Tembung lima menawi dipuntingali saking jinising tembung kalebet tembung wilangan pokok amargi mratelakaken cacahing tembung aran.

Tuladha panganggenipun tembung wilangan saged kapanggihaken ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*. Tembung wilangan ingkang kapanggihaken ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika maneka warni. Pramila, perangan menika pantes dipunteliti kangge ngandharaken maneka warni wujud saha jinising tembung wilangan.

B. Underaning Prakawis

Adhedhasar dhasaring panaliten ing nginggil, saged dipun-*identifikasi* maneka warni saking prakawisipun. Prakawis-prakawis ing panaliten menika kanthi mekaten.

1. Rubrik Wacan Bocah ngewrat tembung wilangan ingkang maneka warni.
2. Wujudipun tembung wilangan ingkang maneka warni ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*.
3. Jinising tembung wilangan ingkang maneka warni ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*.
4. Tegesing tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*.

5. Tembung wilangan saged mapan wonten ing ukara.

C. Watesaning Prakawis

Watesaning prakawis ing panaliten menika kanthi ancas supados panaliten saged *fokus*. Adhedhasar underaning prakawis, watesaning prakawis kados ing ngandhap menika.

1. Wujudipun tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*.
2. Jinising tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*.

D. Wosing Prakawis

Adhedhasar watesaning prakawis ing nginggil, pirembagan panaliten menika lumantar wosing prakawis. Wosing prakawis dipun-andharaken kados ing ngandhap menika.

1. Menapa kemawon wujudipun tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*?
2. Menapa kemawon jinising tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*?

E. Ancasing Panaliten

Saking wosing panaliten, salajengipun dipunruntutaken ancasing panaliten. Ancasing panaliten kados ing ngandhap menika.

1. Ngandharaken wujudipun tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*.

2. Ngandharaken jinising tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*.

F. Paedahing Panaliten

Asiling panaliten menika saged maedahi. Paedahing panaliten menika saged kaperang dados kalih inggih menika paedah *teoritis* saha paedah *praktis*. Paedah *teoritis* panaliten menika saged nggunggung kawruh babagan ngelmu *morfologi* mliginipun ngrembag babagan wujud saha jinising tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*. Wondene paedah *praktis* panaliten menika, sageda mbiyantu pamaos mliginipun pangangge basa Jawi saha masarakat kangge sinau saha gladhen damel tembung wilangan kanthi ningali titikanipun tembung wilangan.

G. Pangertosan

1. *Djaka Lodhang* inggih menika salah satunggaling Kalawarti Minggon Basa Jawi ingkang dipun~~ter~~bitaken saben dinten Sebtu kanthi nomer 1 dumugi 52. *Djaka Lodhang* ngewrat maneka warni rubrik. Rubrik wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika ngewrat maneka warni bab ingkang saged dipunteliti, mliginipun bab basa.
2. Wacan bocah inggih menika salah satunggaling rubrik ingkang sinerat wonten ing *Kalawarti Djaka Lodhang*. Wacan Bocah ugi saged dipunwastani Dongeng Bocah. Kathah racikan ingkang saged dipunrembag ing rubrik menika, mliginipun bab tembung wilangan.
3. Tembung wilangan inggih menika tembung ingkang ateges cacah utawi wilangan (Mulyana , 2007:56). Tembung wilangan menika ugi saged ateges

tembung ingkang dipunginakaken kangge ngandharaken bab ingkang sinambung kaliyan tembung aran. prakawis menika kalebet babagan ingkang saged dipun-etang cacahipun, langkung-langkung ingkang awujud saha boten awujud (Sudaryanto, 1991: 102).

BAB II GEGARAN TEORI

A. Tata Tembung

Tata tembung inggih menika pandhapuking tembung ingkang ngewrat bab wujud saha cara ngewahi wujuding tembung. Pramila, wonten ing basa Jawi saged dipunwastani widya tembung. Wonten ing basa asing, tata tembung menika ateges *morphology* utawi *morfologi*.

Miturut Mulyana (2007:5), tata tembung asalipun saking basa Inggris *morphology*, inggih menika pandhapuking tembung ingkang ngandharaken reroncening saking perangan-peranganing tembung kanthi *gramatikal*. Pangertosan menika sami kaliyan andharanipun Verhaar (1995:97), inggih menika bilih tata tembung kalebet *cabang linguistik* ingkang ngandharaken perangan-perangan dhasar basa minangka perangan *gramatikal*.

Miturut *etimologis*, tata tembung utawi *morfologi* asalipun saking basa Yunani, inggih menika saking tembung *morpho* ingkang ateges wujud, saha *logos* ateges ngelmu (Kalibi lumantar Mulyana, 2007:5). Wonten malih pangertosan sanes, inggih menika bilih tata tembung minangka peranganing basa ingkang ngrembag babagan wujud saha anggenipun mujudaken tembung menika (Soeparno, 2003:72). Pangertosan menika sami kaliyan andharanipun Samsuri (1988:34) bilih tata tembung minangka peranganing ngelmu basa ingkang ngrembag bab tembung saha caranipun mujudaken tembung kasebut. Wujudipun tembung saged dipun-ewahi kanthi tigang cara, inggih menika (1) ngewahi wujud dhasar, (2) cara tartamtu kangge ngewahi, saha (3) tembung enggal asiling

ewahan. Lampah ingkang makaten dipunwastani cara ngewahi tembung (Sudaryanto, 1991: 15).

Saking andharan ing nginggil, saged dipunpendhet dudutanipun bilih tata tembung minangka pandhapuking tembung ingkang ngrembag babagan wujud tembung sarta cara kangge mujudaken tembung. Cara anggenipun mujudaken tembung kasebut kanthi ngewahi wujudipun tembung.

Panaliten menika kalebet panaliten kanthi ing babagan tata tembung, amargi panaliten ingkang ngrembag tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah kalebet panaliten ingkang nliti wujud tembung wilangan saha caranipun ngewahi tembung wilangan kasebut supados saged mujudaken jinis tembung wilangan ingkang maneka warni.

B. Peranganing Tata Tembung

1. Morfem

Morfem inggih menika peranan *gramatik* ingkang paling alit saha boten ngewrat peranan sanes minangka peranganipun (Ramlan, 1987: 32). Pangertosan menika sami kaliyan andharanipun Alwasilah (1985: 101), bilih morfem minangka peranan paling alit ingkang ngewrat teges. Soeparno (2003: 91) ugi ngandharaken bilih morfem inggih menika wujud *gramatikal* ingkang langkung alit. Dene miturut andharanipun Chaer (1994: 149), morfem inggih menika wujud ingkang sami saha saged mujudaken peranan sanes ingkang makaping-kaping.

Saking andharan ing nginggil saged dipunpendhet dudutanipun bilih morfem minangka peranan gramatik ingkang paling alit, wujudipun sami, saged mujudaken peranan sanes ingkang makaping-kaping saha ngewrat teges. Morfem

wonten ingkang madeg piyambak ugi ingkang boten saged madeg piyambak. Morfem ingkang saged madeg piyambak dipunwastani morfem bebas. Dene ingkang boten saged madeg piyambak dipunwastani wuwuhan. Wuwuhan menika kangge ngraketaken satunggaling perangan dhateng perangan sanesipun.

Morfem menawi dipuntingali saking wujudipun, saged dipunperang dados kalih inggih menika wujud tunggal saha wujud *komplek (polimorfemis)*. Wonten ing tata tembung, wujud tunggal saged dipunwastani morfem tunggal. Dene, ingkang wujud *komplek* dipunwastani morfem *kompleks*. Wujud tunggal minangka wujud ingkang boten saged dipundamel perangan ingkang langkung alit malih. Dene, wujud *kompleks* saged dipundamel perangan ingkang langkung alit malih.

Adhedhasar wujudipun, morfem saged dipunpilah dados morfem asal (pangkal), morfem dhasar, saha morfem asiling wewujudan utawi turunan. Morfem asal inggih menika morfem ingkang bebas (lingga), morfem dhasar inggih menika morfem ingkang saged dipunraketaken dening morfem sanes, inggih menika kados wuwuhan, klitika, saha wujud dhasar saking sanesipun utawi kanthi camboran (Nurhayati saha Mulyani, 2006: 64).

2. Tembung

Tembung minangka peranganing tata tembung ingkang paling ageng. Ahli basa ngandharaken maneka warni pangertosan saking tembung. Miturut Chaer (1994:162), tembung inggih menika peranganing basa ingkang ngewrat setunggal pangertosan utawi tembung saged ateges reroncening aksara ingkang dipun-apit dening kalih *spasi* saha ngewrat setunggal teges. Tembung ugi saged

dipunwastani morfem bebas. Tembung ugi ngewrat pangertosan, inggih menika peranganing basa ingkang kadadosan saking setunggal utawi mapinten-pinten morfem, menika ateges saged dipun-wujudaken paling boten setunggal morfem (Ramlan,1987:33).

Tembung inggih menika perangan bebas ingkang paling alit, utawi saben perangan bebas wonten ing tata tembung. Tembung minangka morfem bebas, perangan gramatik wonten ing tata tembung (Nurhayati saha Mulyani, 2006:67). Pangertosan menika sami kaliyan andharanipun Samsuri (1982:190), bilih tembung inggih menika wujud paling alit ingkang bebas.

Saking pangertosan ing nginggil saged dipunpendhet dudutanipun bilih tembung inggih menika perangan *gramatikal* ingkang paling alit ingkang saged madeg piyambak kanthi bebas saha boten kaiket wonten ing wujud sanes. Tembung ngewrat wujud ingkang maneka warni.

Tembung menawi dipuntingali saking wujudipun saged dipunperang dados kalih, inggih menika tembung lingga saha tembung ingkang ewah saking lingganipun. Tembung ingkang ewah saking lingganipun wonten tigang warni, inggih menika tembung andhahan, tembung rangkep saha tembung camboran (Antonsuhono,1953:33).

Tembung ugi saged dipunperang miturut jinising. Jinising tembung wonten ing basa Jawi wonten 10 warni (Suhono,1996, Padmosoekotjo, 1986:108), inggih menika: (1) tembung aran '*kata benda*', (2) tembung Kriya '*kata kerja*', (3) tembung Wilangan '*kata bilangan*', (4) tembung Kahanan '*kata keadaan*', (5) tembung Sipat '*kata sifat*', (6) tembung Panggandheng '*kata penghubung*', (7)

tembung Ancer ‘kata depan’, (8) tembung Panyilah ‘kata sandang’, (9) tembung Sesulih ‘kata ganti’, saha (10) tembung Lok ‘kata seru’.

C. Cara Ngewahi Tembung Basa Jawa.

Miturut ahli basa, cara ngewahi tembung ugi wonten maneka warni pangaretosanipun. Samsuri (1988:190) ngandharaken bilih cara ngewahi tembung minangka cara kangge mujudaken tetembungan kanthi nggraketaken antawis setunggal morfem dhateng morfem sanes. Pangertosan menika gayut kaliyan pamanggihipun Ramlan (1987:51), bilih cara ngewahi tembung minangka cara anggenipun mujudaken tetembungan saking perangan sanes ingkang kalebet wujud dhasaripun.

Cara ngewahi tembung ing basa Jawa saged dipuntindakaken kanthi wuwuhan, rangkepan, saha camboran (Sudaryanto, 1991:18). Cara ngewahi tembung basa Jawa saged dipunandharaken wonten ing ngandhap menika.

1. Wuwuhan

Wuwuhan inggih menika cara ngraketaken morfem iket wonten ing peranganipun wujud tunggal utawi *kompleks* supados saged mujudaken tembung (Nurhayati saha Mulyani, 2006:70).

Pangertosan ing nginggil sami kaliyan andharanipun Wedhawati, dkk (2006:38), bilih wuwuhan minangka morfem ingkang kaiket saha dipunraketaken wonten ing wujud dhasaripun. Wonten malih andharan sanes, bilih wuwuhan kalebet wujud ingkang kaiket dhateng wujud sanes saha menawi dipunraketaken kaliyan wujud sanesipun, saged ngewahi teges *gramatiki*ipun (Cahyono, 1995:110).

Saking andharan ing nginggil saged dipunpendhet dudutanipun bilih wuwuhan inggih menika wujud ingkang kaiket saha saged dipunraketaken kaliyan wujud dhasaripun kangge damel tembung ingkang enggal saengga saged ngewahi teges *gramatikipun*.

Wuwuhan ing basa Jawi wonten 4 warni inggih menika wuwuhan wonten ing ngajeng ingkang dipunwastani ater-ater, wuwuhan ing tengah ingkang dipunwastani seselan, wuwuhan ing wingking ingkang dipunwastani panambang, saha wuwuhan ing ngajeng lan wingking ingkang dipunwastani wuwuhan gabung. Miturut Sudaryanto (1991:20), wujudipun wuwuhan saged kaandharaken ing *tabel* ngandhap menika.

Tabel 1. Wujud wuwuhan

Ater-ater	Seselan	Panambang	Wuwuhan gabung
N-	-um-	-i	Ka-/an
di-	-in-	-ake	-in-/an
Tak-	-el-	-a	Ke-/an
Kok-	-er-	-en	Ke-/en
Ma-		-na	paN-/an
Mer-		-ana	Pa-/an
Ka-		-an	Pi-/an
Ke-		-e	Pra-/an
a-			Tak-/ane
aN-			Tak-/ke
Sa-			Tak-/e
paN-			Kami-/en
Pa-			Sa-/e
Pi-			
Pra-			
Kuma-			
Kapi-			

Wonten ing jinising tembung, sedayanipun boten temtu dipunraketi dening wuwuhan. Ingkang saged dipunraketi dening wuwuhan, dereng temtu dipunraketi dening sedaya wujud wuwuhan, mliginipun tembung wilangan.

2. Rangkepan

Miturut andharanipun Moliono lumantar Sumarlam (1994:143), rangkepan inggih menika ngrangkep tembung kanthi wetah utawi saperangan. Pangertosan menika sambet kaliyan pamanggihipun Antonsuhono (1953:36), bilih rangkepan inggih menika ngandharaken utawi nyerat tembung kanthi rangkep kalih, sedayanipun utawi saperanganipun.

Saking andharan ing nginggil saged dipunpendhet dudutanipun bilih rangkepan minangka ngrangkep tembung utawi nyerat tembung kaping kalih, saperangan utawi sedaya. Rangkepan boten dipunwujudaken wonten ing sedaya jinis tembung, ananging wonten setunggal jinis tembung ingkang boten saged dipunrangkep inggih menika tembung sesulih (Chaer, 1994:182).

Uhlenbeck (1982:105) ngandharaken bilih jinising tembung ingkang saged dipunrangkep, inggih menika *nomina*, *pronominal*, *numeralia*, *adjektif*, *verba intransitif*, saha tembung ingkang ngewrat teges *subjektif*.

Rangkepan ing basa Jawi wonten maneka warni inggih menika rangkepan wetah, rangkepan saperangan saha rangkepan kanthi wuwuhan. Rangkepan wetah dipunperang dados kalih, inggih menika dwilingga saha dwilingga salin swara. Rangkepan saperangan ugi dipunperang dados kalih, inggih menika dwipurwa saha dwiwasana. Rangkepan kanthi wuwuhan saged dipunwastani rangkepan

gabung. Tuladhanipun inggih menika telu-telu (rdwilingga), tetelu (dwipurwa), saha sethithik (dwiwasana).

3. Camboran

Miturut andharanipun Ramlan (1997:76), camboran inggih menika ngraketaken kalih tembung saengga saged mujudaken tembung enggal. Wondene Wedhawati, dkk (2006:42) ngandharaken bilih camboran inggih menika cara anggenipun ngraketaken kalih wujud dhasar utawi langkung saengga saged mujudaken tembung camboran.

Dudutanipun saking andharan ing nginggil inggih menika, bilih camboran minangka lampah ngraketaken kalih tembung saengga mujudaken tembung enggal ingkang dipunwastani tembung camboran. Tuladhanipun inggih menika wolulas, saking tembung wolu kaliyan (we)las.

D. Tembung Wilangan

1. Pangertosan

Tembung wilangan inggih menika tembung ingkang mratelakaken gunggung utawi cacahipun barang. Tembung wilangan menika saged kangge ngetang gunggungipun tiyang, barang, kewan, saha sawijining bab. Wedhawati (2006: 304) ngandharaken bilih tembung wilangan inggih menika tembung ingkang dipunginakaken kangge ngandharaken prakawis ingkang sinambung kaliyan tembung aran.

Pangertosan sanes saking tembung wilangan inggih menika tembung ingkang mratelakaken gunggunging barang saha undha-usuk urutanipun.

Titikanipun tembung wilangan inggih menika saged sinambung kaliyan tembung aran saha saged sinambung kaliyan tembung **mbaka** saha tembung **ping/ kaping**.

Sudaryanto (1991: 102) ugi ngandharaken bilih tembung wilangan inggih menika tembung ingkang dipunginakaken kangge ngandharaken bab ingkang sinambung kaliyan tembung aran, inggih menika ngewrat sedaya bab ingkang saged dipun-etang cacahipun, mliginipun ingkang awujud saha boten awujud.

Wondene miturut Sasangka (2001:117), tembung wilangan inggih menika tembung ingkang mratelakaken gunggunging barang. Tembung wilangan saged kangge ngetang gunggunging tiyang, barang, kewan, saha sawijining bab.

2. Titikanipun Tembung Wilangan

Miturut Wedhawati (2006: 305). Titikanipun tembung wilangan wonten tigang warni. Titikanipun tembung wilangan saged dipunandharaken kados ing ngandhap menika.

- a. Tembung wilangan saged sinambung kaliyan tembung aran. Saged mapan ing ngajeng saha wingkinging tembung aran. Menawi mapan ing ngajenging tembung aran dipunraketu wuwuhan (*ligature*) **-ng/ang** (namung kangge tembung wilangan sangandhapipun angka 10, kejawi enem). Wondene kangge wilangan **siji** (setunggal) boten nate mapan ing ngajeng tembung aran, ananging kedah mapan ing wingking. Menawi mapan ing wingking, panyeratanipun tetep (boten dipunraketu wuwuhan **-ng**. Tuladhanipun tembung wilangan ingkang sinambung kaliyan wuwuhan **-ng** inggih menika rong, telung, patang, limang, nem, pitung, wolung, sangang.

b. Tembung wilangan saged rinaketan kaliyan tembung **mbaka**. Tuladhanipun tembung wilangan ingkang rinaketan tembung **mbaka** inggih menika mbaka siji, mbaka, loro, mbaka telu, mbaka papat, mbaka lima, mbaka enem, lan sapanunggalanipun.

c. Tembung wilangan saged rinaketan kaliyan tembung **ping/kaping**. Tuladhanipun tembung wilangan ingkang rinaketan kaliyan tembung **kaping/ping** inggih menika kaping siji, kaping loro, ping telu, ping papat, lan sapanunggalanipun.

Wondene wonten malih titikan, inggih menika saged dipuntingali saking wujud-wujud tembung wilangan (Wedhawati 304-305). Wujud-wujud tembung wilangan saged dipunandharaken kanthi mekaten.

3. Wujud Tembung Wilangan

Adhedhasar wujudipun, tembung wilangan saged dipunperang dados kalih, inggih menika tembung wilangan *monomorfemis* saha tembung wilangan *polimorfemis* (Wedhawati, 2006:306).

a. Tembung wilangan *Monomorfemis*

Tembung wilangan *monomorfemis* inggih menika tembung wilangan ingkang kadadosan saking setunggal morfem. Tembung wilangan *monomorfemis* menika sampun ngandharaken babagan gunggung (ingkang awujud saha boten awujud) sarta boten dipunewahi kanthi wuwuhan, rangkepan saha camboran. Tembung wilangan *monomorfemis* wonten ing basa Jawi inggih menika nol, siji, loro, telu, papat, lima, (n)enem, pitu, wolu, sanga.

Menawi dipunserat kanthi lambang, tembung wilangan *monomorfemis* menika saged dipun-adharaken kanthi angka, inggih menika 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, saha 9.

b. Tembung wilangan *Polimorfemis*

Tembung wilangan *polimorfemis* dipunwujudaken kanthi (1) wuwuhan ingkang mujudaken tembung wilangan kanthi wuwuhan, (2) rangkepan ingkang mujudaken tembung wilangan rangkep, saha (3) camboran ingkang mujudaken tembung wilangan camboran.

1) Tembung wilangan kanthi wuwuhan (andhahan)

Tembung wilangan wujud andhahan saged dipunperang dados tiga, inggih menika tembung wilangan kanthi ater-ater, tembung wilangan kanthi panambang, saha tembung wilangan kanthi wuwuhan gabung. Tembung wilangan ugi saged dipunraketi dening wuwuhan sanes inggih menika pangiket (*ligature*) **-ng** tembung **mbaka** kaliyan **ping/kaping**. Wujudipun wuwuhan wonten ing tembung wilangan saged kaandharaken kanthi mekaten.

Tabel 2. Wujud wuwuhan ing tembung wilangan.

Ater-ater	Panambang	Wuwuhan gabung
ka-	-a	sa-/-an
sa-	-an/-ane	se-/-an
se-		sa-/-e (sa-/-ipun)
		sa-/-a

Sedayanipun saged dipun-andharaken kados ing ngandhap menika.

a) Tembung wilangan kanthi wuwuhan ater-ater

Tembung wilangan kanthi wuwuhan ater-ater inggih menika tembung wilangan ingkang rinaketan kaliyan wuwuhan wonten ing ngajenging wujud

dhasar. Tuladhanipun tembung wilangan kanthi ater-ater inggih menika: katelu ((ka-)+ telu), tegesipun uratanipun nomer tiga.

b) Tembung wilangan kanthi wuwuhan panambang

Tembung wilangan kanthi wuwuhan panambang inggih menika tembung wilangan ingkang rinaketan kaliyan wuwuhan wonten ing sawingkinging wujud dhasar. Tuladhanipun tembung wilangan kanthi wuwuhan panambang inggih menika: piton (pitu + (-an)), tegesipun perangan ingkang gunggungipun pitu.

c) Tembung wilangan kanthi wuwuhan gabung

Tembung wilangan kanthi wuwuhan gabung inggih menika tembung wilangan ingkang rinaketan kaliyan wuwuhan gabung, inggih menika rinaketan wuwuhan ing ngajeng saha wingkinging wujud dhasar. Tuladhanipun tembung wilangan kanthi wuwuhan gabung inggih menika: sakabehan (kabeh + sa-/(-an)), tegesipun sedaya.

2) Tembung wilangan wujud rangkep

Menawi dipuntingali saking caranipun ngrangkep wujud dhasaripun, tembung wilangan wujud rangkep saged dipunperang dados kalih, inggih menika tembung wilangan rangkep wetah saha tembung wilangan rangkep saperangan.

a) Tembung wilangan rangkep wetah

Tembung wilangan rangkep wetah inggih menika tembung wilangan ingkang wujud dhasaripun saged dipunrangkep kanthi wetah (sedayanipun). Tembung wilangan rangkep wetah menika wonten kalih warni, inggih menika: pirang-pirang, telu-telu.

b) Tembung wilangan rangkep saperangan

Tembung wilangan rangkep saperangan inggih menika tembung wilangan asil ngrangkep konsonan ngajenging wujud dhasar kanthi paring wuwuhan vokal /ə/. Tuladhanipun inggih menika tetelu (tetelu + Rs) ‘tiga-tiganipun’. Menawi wanda sepisan wujud dhasaripun tembung wilangan kasebut ngewrat vokal /ə/, tembung wilangan rangkep saperangan boten ngalami wuwuhan vokal, kados tembung wilangan tetelu ing nginggil.

3) Tembung wilangan wujud camboran

Adhedhasar dhapukanipun, tembung wilangan camboran saged dipunperang dados kalih warni. Kalih warni saking tembung wilangan camboran kasebut inggih menika:

a) *konstituen* dhapukanipun ingkang awujud morfem asal + morfem pangkal.

Tuladhanipun inggih menika: pitulas (pitu’ pitu’ + las ‘welas’) pitulas..

b) *konstituen* dhapukanipun ingkang awujud morfem pangkal + morfem pangkal.

Tuladhanipun inggih menika: rong puluh (rong’kalih’ + puluh ‘dasa’) ‘kalih dasa’.

4) Tembung wilangan wujud gabungan (*kombinasi*)

Adhedhasar proses mujudaken, tembung wilangan sesarengan saged dipunperang dados kalih, inggih menika:

a) dhapukan antawis wuwuhan saha ngrangkep. Tuladhanipun inggih menika:

mayuta-yuta (yuta+ ma-/R) ‘berjuta-juta’.

b) dhapukan antawis wuwuhan saha camboran. Tuladhanipun inggih menika:

saprowolon (prowolu + sa-/an) ‘seperdelapan’.

4. Jinis Tembung Wilangan

Adhedhasar pandomanipun, jinising tembung wilangan saged dipunperang dados gangsal inggih menika tembung wilangan pokok, tembung wilangan pecahan, tembung wilangan susun (*pepangkatan*), tembung wilangan ukuran, saha tembung wilangan pemasangan (*penggolong*) (Wedhawati, 2006:310) .

a. Tembung wilangan pokok

Tembung wilangan pokok inggih menika wilangan dhasar ingkang dados sumber saking wilangan-wilangan sanesipun. Tembung wilangan pokok saged dipunwastani wilangan babon. Tembung wilangan pokok saged dipunperang kados ing ngandhap menika.

1) Tembung wilangan pokok wetah (temtu).

Tembung wilangan pokok wetah inggih menika tembung wilangan ingkang gayut kaliyan wilangan pokok saha saged mangsuli pitakenan ingkang ngginakaken *pronominal interogatif pira* (pinten) kanthi gunggung ingkang temtu. Ingkang kalebet jinis tembung wilangan pokok wetah inggih menika saking enol dumugi boten kaetang (*tak terhingga*). Menawi dipuntingali saking wujudipun, tembung wilangan pokok temtu saged kadadosan saking wujud *monomorfemis* saha *polimorfemis*. Tuladhanipun inggih menika: pitu, telulas, patlikur, lan sapanunggalanipun.

Tembung wilangan pitu kalebet tembung wilangan wujud *monomorfemis*. Wondene ‘telulas’ saha ‘patlikur’ kalebet wujud tembung wilangan ingkang *polimorfemis*.

2) Tembung wilangan pokok *sadhengah* (boten temtu).

Tembung wilangan *sadhengah* menika tembung wilangan ingkang dereng mangertos gunggungipun. Tuladhanipun inggih menika: sawetara, akeh, sabagean, sacuil, lan sapanunggalanipun.

3) Tembung wilangan pokok *kolektif*.

Tembung wilangan pokok *kolektif* inggih menika tembung ingkang ngewrat teges kempalan, *himpunan* saha *kesatuan* (Sudaryanto, 1991: 105). Menawi kempalan kadadosan saking kalih, dipunginakaken tembung wilangan ‘sakloron’ (*berdua*). Menawi tembung aran utawi tembung sesulih boten wonten, tembung wilangan kolektif ingkang dipunginakaken inggih menika awujud rangkep + panambang –e/-ne, kados loro-lorone ‘kalih-kalihipun’.

Wonten ing basa karma, wonten tembung wilangan kolektif ingkang awujud rangkep. Pangrangkeping tembung menika awujud rangkepipun konsonan ngajeng wujud dhasar dipunwuwuhi *vokal* /ə/. Tuladhanipun inggih menika kekalih ‘*berdua*’, tetiga ‘*bertiga*’.

Ing prakawis sanes, ugi wonten tembung wilangan *kolektif* ingkang dhapikanipun saking wujud rangkep + ma- utawi wujud dhasar + -an. Tuladhanipun inggih menika: ewon, mayuta-yuta, yutan.

4) Tembung wilangan pokok *distributif*.

Tembung wilangan pokok *distributif* inggih menika tembung wilangan pokok ingkang ngewrat teges *keterbagian*, *ketersebaran*, *kebergiliran* saha awujud tembung wilangan pokok ingkang dipunraketaken tembung **mbaka** ing sangajenging saha sawingkinging tembung wilangan pokok kasebut (Sudaryanto,

1991: 105). Tuladhanipun tembung wilangan pokok *distributif* inggih menika: nelu-nelu, mbaka siji.

Wonten ing tembung wilangan *distributif* dipunwuwuhi *afiks nasal* jinis ater-ater. Tuladhanipun inggih menika: nyatus-nyatus, nelu-nelu, lan sapanunggalanipun.

5) Tembung wilangan pokok *klitika*.

Tembung wilangan *klitika* inggih menika tembung wilangan ingkang asalipun saking basa Jawi kina. Tuladhanipun inggih menika, eka, dwi, tri, catur, panca, sad, sapta, hasta, nawa, dasa, lan sapanunggalanipun.

b. Tembung wilangan pecahan

Tembung wilangan pecahan inggih menika tembung wilangan ingkang awujud pecahan. Anggenipun mujudaken tembung menika minangka merangaken setunggal wilangan pokok. Wilangan pamerang saged dipunraketaken wuwuhan **-ng/-ang** utawi boten. Wilangan panyebut saged boten dipunraketaken dening ater-ater utawi panambang **-an**. Wonten ing wujud aksara, **pra-** dipunraketaken ing wilangan ingkang nderek wilangan kasebut. Ing wujud angka dipunginakaken garis pamerang (/) kangge misahaken kekalihipun.

Tembung wilangan pecahan wonten tigang warni inggih menika pecahan lumrah, pecahan pradasan, pecahan memet (Setiyanto, 2010:174). Tuladhanipun tembung wilangan pecahan lumrah inggih menika setengah ($\frac{1}{2}$), seprapat ($\frac{1}{4}$), rong prapat ($\frac{2}{4}$), sapraliman ($\frac{1}{5}$), sapratelon ($\frac{1}{3}$), rong pratelon ($\frac{2}{3}$), telung prapat ($\frac{3}{4}$). Tuladhanipun tembung wilangan pradasan inggih menika 0,57 (*desimal*). Wondene tuladhanipun pecahan memet inggih menika $\frac{1/4}{1/2}$.

c. Tembung wilangan susun (tingkat/pepangkatan)

Tembung wilangan susun inggih menika tembung wilangan ingkang ngandharaken undha-usuk, urutaning cacah, saha *frekuensi*. Ginanipun inggih menika kangge mratelakaken pepangkatananing wilangan. Caranipun ngandharaken kanthi paring wuwuhan **kaping/ping** utawi **ka-/ke-**. Tembung wilangan susun saged dipunperang dados kalih, inggih menika

- a) Tembung wilangan susun dipunwujudaken kanthi paring wuwuhan tembung ‘kaping/ping’ ing ngajenging wilangan ingkang gayut. Tuladhanipun inggih menika: kaping siji, kaping kalih, kaping tiga, kaping pat, kaping lima, kaping nem, lan sapanunggalanipun.
- b) Tembung wilangan susun dipunwujudaken kanthi paring wuwuhan ka-wonten ing wilangan ingkang gayut. Mliginipun kangge wilangan setunggal, dipunginakaken tembung ‘kapisan’. Tuladhanipun inggih menika: kasiji (kapisan), kaloro (kapindho), katelu, kapat, kalima, kanem, kapitu, lan salajengipun.

d. Tembung wilangan ukuran

Tembung wilangan ukuran inggih menika tembung wilangan ingkang dipunginakaken kangge ngandharaken ukuran ingkang gegayutan kaliyan cacah, dawa-cendhak, awrat-enthenging barang. Tembung wilangan ukuran saged dipunraket dening tembung wilangan pokok temtu utawi pecahan saengga saged mujudaken tembung wilangan camboran (*majemuk*). Tuladhanipun inggih menika telung liter, rong kilo, pitung kodhi, limang lusin, lan sapanunggalanipun.

e. Tembung wilangan pemasangan (*penggolong*)

Tembung wilangan pemasangan ginanipun kangge nggolongaken tembung aran ingkang maujud wonten ing jinis tartamtu. Dados paangertosanipun saking tembung wilangan pemasangan inggih menika tembung wilangan ingkang mligi (*khusus*) kangge merangaken tembung aran ing *kategori* tartamtu. Pramila, tembung wilangan pemasangan saged dipunraketi dening tembung pokok temtu utawi tembung wilangan pecahan. Tuladhanipun inggih menika: gula satangkep, tempe sagandhok, gedhang satundhun, gedhang salirang, jeruk sasiyung, gedhang sasisir. Wonten malih tembung wilangan kados sajinah (10 iji), sapasar (5 dina), salapan (35 dina), sawindhu (8 taun), sajodho (1 lanang, 1 wadon), sapasang (1 kiwa, 1 tengen).

E. Wacan Bocah

Wacan Bocah inggih menika salah satunggaling karya sastra ingkang awujud wacana wonten ing salah satunggaling rubrik wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*. Wacan bocah saged dipunwastani Dongeng Bocah. Sudarsa (1995:121) ngandharaken bilih Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang (DL)* menika kalebet rubrik ingkang kathah panyeratipun amargi ing wekdal sedasa taun wonten 166 dongeng ingkang dipunserat. Dongeng menika dipunandharaken babaran pisan.

Wacan bocah menika kalebet wacana ingkang ngewrat bab basa. Bab basa ingkang saged dipunteliti inggih menika bab widya tembung. Widya tembung menika ngrembag babagan tetembungan. Tembung ingkang badhe dipunteliti ing

Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* inggih menika tembung wilangan.

F. Panaliten ingkang Jumbuh

Panaliten kanthi irah-irahanipun *Tembung Wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten Kalawarti Djaka Lodhang* menika jumbuh kaliyan panaliten ingkang katindakaken dening Norma Yulita (NIM: 05205241005) kanthi irah-irahan *Kajian Morfologi Bahasa Jawa pada Sms Mahasiswa Program Studi Pendidikan Basa Jawa*. Panaliten menika jumbuh amargi sami-sami nлити saha ngrembag babagan widya tembung (*morfologi*). Kekalih panaliten menika wonten bedanipun. Bedanipun inggih menika panaliten kanthi irah-irahan *Kajian Morfologi Bahasa Jawa pada Sms Mahasiswa Program Studi Pendidikan Basa Jawa* ngrembag sedaya jinising tembung, dene panaliten kanthi irah-irahanipun *Tembung Wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten Kalawarti Djaka Lodhang* menika namung ing setunggal jinis tembung, inggih menika tembung wilangan.

G. Nalaring Pikir

Widya tembung ngrembag bab tembung, dumadosing tembung, ewahing satunggaling tembung dados tembung sanes. Tembung inggih menika perangan *gramatikal* ingkang paling alit ingkang saged madeg piyambak kanthi bebas saha boten kaiket wonten ing wujud sanes . Tembung saged dipunperang adhedhasar wujud saha jinising.

Miturut wujudipun tembung saged dipunperang dados kalih warni inggih menika *monomorfemis* saha *polimorfemis*. Wujud *monomorfemis* inggih menika wujudipun tembung wilangan ingkang boten dipunraket dening wuwuhan (*afiks*)

utawi saged dipunwastani tembung wilangan wujud lingga. Wondene tembung wilangan ingkang *polimorfemis* saged dipunperang dados sekawan inggih menika, wujud andhahan, wujud rangkep, wujud camboran, saha wujud sesarengan.

Tembung wilangan menika ugi ngewrat maneka warni jinis. Ing antawisipun jinising tembung wilangan inggih menika, tembung wilangan pokok, pecahan, pepangkatan, ukuran saha pepasangan. Sedayanipun ngewrat teges ingkang maneka warni ugi. Tembung wilangan pokok wonten ing panaliten menika wonten sekawan jinis, inggih menika tembung wilangan pokok temtu, tembung wilangan pokok boten temtu, tembung wilangan pokok *kolektif*, saha tembung wilangan pokok *distributif*.

Tembung wilangan wonten ing widya tembung (*morfologi*) minangka salah satunggaling tembung ingkang murakabi sanget menawi dipunginakaken ing ukara amargi sageda kangge ngawastani bab ingkang sinambung kaliyan tembung aran. Tembung wilangan saged mapan ing ngajeng utawi ing wingkinging tembung aran. Tembung wilangan ingkang mapan ing ngajeng, panyeratanipun ewah kanthi rinaketan dening wuwuhan **-ng**. Tuladhanipun inggih menika.

Telung purnama saka kadadean iku, katon manuk guweg mabur saparan-paran (*Djaka Lodhang No. 45, 6/4/2013, kaca 23*).

Tembung wilangan ‘enem’ boten dipunraketki dening wuwuhan malih amargi wingkingipun sampun rinaketan wuwuhan (-m). Kangge tembung wilangan ‘loro’ saha ‘papat’, wanda ‘lo’ saha ‘pa’ dipun-*eliminasi* saha dipunraketki wuwuhan **-ng** ing sawingkingipun. Tuladhanipun inggih menika.

Pandhelikan ora entuk kliwat **rong** omah lan pekarangan keliling saka gerdhu iki
(*Djaka Lodhang No. 48, 27/4/2013, kaca 22.*

Wondene tembung wilangan ingkang mapan ing sawingkinging tembung
aran, tuladhanipun inggih menika.

Ana glathik **telu** mencok ing wit sawo (*Djaka Lodhang No.41, 9/3/2013, kaca
22).*

Adhedhasar *teori-teori* ing nginggil, saged dipunginakaken kangge
ngrembag panaliten kanthi irah-irahan “*Tembung Wilangan ing Rubrik Wacan
Bocah wonten Kalawarti Djaka Lodhang*” inggih menika ing prakawis wujud
saha jinising tembung wilangan. Panaliten menika saged dipuntindakaken amargi
kathah kapanggihaken maneka warni tembung wilangan ing ukara wonten Rubrik
Wacan Bocah menika.

BAB III

CARA PANALITEN

A. Jinising Panaliten

Panaliten menika kalebet panaliten *deskriptif*. Miturut Sudaryanto (1988:62), panaliten *deskriptif* inggih menika panaliten ingkang ngandharaken asiling panaliten kanthi menapa wontenipun. Wonten ing bab menika, panaliti ngandharaken menapa kemawon wujud saha jinising tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*. Ancasipun panaliten inggih menika ngandharaken kanthi cetha wosipun pirembagan ingkang jumbuh kaliyan wujud saha jinising tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*.

Cara panaliten *deskriptif* menika dipunpilah amargi panaliti ngandharaken bab maneka warni wujud saha jinising tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*. Lampah panaliten menika dipuntindakaken kanthi cara ngempalaken *data*, milah-milahaken *data (klasifikasi data)*, saha analisis utawi pangolahing *data* kangge madosi saha ngandharaken wujud kaliyan jinising tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*.

B. Data saha Sumbering Data

Panaliten menika ngrembag babagan tembung wilangan ingkang gayut kaliyan wujud saha jinising tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*. *Data* panaliten menika awujud tembung wilangan ing *Rubrik Wacan Bocah*. Tembung wilangan menika saged dipuntingali saking

wujud saha jinising tembung wilangan. Bab menika dipunpilah wonten panaliten menika kanthi dhasar, kados (1) amargi ing Rubrik Wacan Bocah menika, ngewrat maneka warni tembung wilangan, (2) tembung wilangan kathah kapanggihaken ing Rubrik Wacan Bocah. (3) Salajengipun, gampil anggenipun pados sumbering *data*.

Sumber data panaliten menika ngginakaken *Kalawarti Minggon Basa Jawa* inggih menika *Djaka Lodhang*. Panaliti ngginakaken *Djaka Lodhang* amargi kalawarti menika mbabar wacan bocah ing salah satunggaling rubrik wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika. Kalawarti menika babaran saben dinten Sebtu seminggu sepisan. Nama *penerbit*ipun inggih menika PT Djaka Lodhang Pers taun 1986. Basa ingkang dipunginakaken inggih menika Basa Jawi. Kalawarti menika sinerat kanthi sub-bab ingkang maneka warni. Panaliten menika ngginakaken 18 *Kalawarti Djaka Lodhang* inggih menika saking wulan Maret dumugi Juli 2013 (No. 40- 52 saha No. 1-5).

C. Cara Ngempalaken Data

Caranipun ngempalaken *data* ing panaliten menika dipuntindakaken kanthi maos saha nyerat. Sepisan, panaliti maos *data* ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* kanthi setiti, ngatos-atos saha tlatos supados saged manggihaken tembung wilangan ingkang maneka warni wujud saha jinisipun

Kaping kalih, panaliti madosi tembung wilangan kanthi ningali teori-teori ingkang dipunginakaken. Salajengipun, panaliti nyerat sedaya *data* ingkang kapanggihaken saking asiling maos Rubrik Wacan Bocah menika wonten ing

kertu dhata. Bab ingkang dipunserat wonten ing kertu data inggih menika sumber *data, konteks, data*, wujud kaliyan jinisipun tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*, saha katerangan. Salajengipun, *data* menika dipunpilah-pilah ingkang kalebet tembung wilangan saha dipunklasifikasi kanthi ningali titikanipun tembung wilangan saha *teori-teori* ingkang dipunginakaken.

D. Pirantining Panaliten

Pirantining panaliten inggih menika *tabel analisis data* kabantu *kartu data*. Panaliten menika murakabi kangge mangertosi wujud saha jinising tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*. Kangge manggihaken tembung wilangan ing ukara wonten Rubrik Wacan Bocah, panaliti kedah migatosaken titikanipun tembung wilangan menika. Panaliti ngginakaken *tabel analisis data* kabantu *kartu data* kangge mbiyantu ngempalaken *data* wonten ing panaliten menika. Tuladhanipun *tabel analisis data* saged dipunandharaken kanthi mekaten.

Tabel 3. Tuladha Tabel Analisis Data

No	Data saha sumber data	Wujud Tw					Jinis Tw								Keterangan
		Mon	Poli				Po				Pc	Ss	Uk	Ps	
			Wa	wr	Wc	Wk	Pt	ps	Pk	pd					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	“Apa kuwi?” pitakone bocah lanang <i>telu</i> meh bareng. (DL47/WB22/P26 /K2)	√					√								Wujud: <i>monomorfemis</i> (1 morfem) Jinis: wilangan pokok temtu (saged dipunetang)

Katrangan

Mono	: <i>Monomorfemis</i>	pt	: pokok temtu
Poli	: <i>Polimorfemis</i>	ps	: pokok sadhengah
wa	: wujud andhahan	pk	: pokok <i>kolektif</i>
wr	: wujud rangkep	pd	: pokok <i>distributif</i>
wc	: wujud camboran	Pc	: wilangan pecahan
wk	: wujud <i>kombinasi</i>	Ss	: wilangan susun
Po	: wilangan pokok	Uk	: wilangan ukuran
Pp	: wilangan Pepasangan		

Tabel analisis data ing nginggil menika kabantu dening *kartu data* supados saged nggampilaken panaliti anggenipun ngempalaken *data*. Tuladhanipun kertu data saged kagambaraken wonten ing ngandhap menika.

Sumber Data	: DL No.41, 9/3/2013
Konteks	: Glathik telu mau nuli padha niyup amor sanake.
Data	: telu
Wujud	: <i>monomorfemis</i> , amargi kadadosan saking setunggal morfem inggih menika telu.
Jinis	: Tembung wilangan pokok temtu, amargi jinis menika saged dipun-etang cacahipun.

E. Caranipun Nganalisis *data*

Panaliten menika ngginakaken cara *analisis deskriptif*. Panaliti ngandharaken wosipun pirembagan adhedhasar *teori-teori* ingkang dipunginakaken jumbuh kaliyan wujud saha jinipun tembung wilangan.

Caranipun nganalisis *data* inggih menika damel reruntutaning asiling panaliten kados pranatan, pola-pola utawi andharan ingkang jumbuh kaliyan ancasing panaliten (Muhamad, 2011: 223). Caranipun ngudhari *data* sampun dipunwiwiti nalika ngempalaken *data* kanthi manggihaken wujud saha jinising tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*.

Caranipun panaliti anggenipun ngolah *data* saged dipunandharaken kanthi runtut kados ing ngandhap menika:

1. *data* ingkang sampun dipunpilah-pilah wonten ing *kartu data*, salajengipun *data* dipunserat wonten ing *tabel analisis data*.
2. *data* ingkang sampun dipunserat ing *tabel analisis data*, salajengipun dipun-*identifikasi* miturut teori ingkang dipunginakaken. Sasampunipun dipun-*identifikasi*, *data* dipunpantha-pantha miturut *kategori* ingkang sampun dipuntemtokaken.
3. Salajengipun, *data* dipunserat ing *tabel* pangrembagan *data*
4. Ingkang pungkasan, ngrembag *data* kanthi *deskriptif* miturut *kategorinipun*.

Data asiling panaliten gayutan babagan wujud saha jinising tembung wilangan ing ukara dipunserat wonten *tabel*. Wujud *tabel* menika saged kaandharaken kanthi makaten.

Tabel 4. Tuladha tabel asiling panaliten Tembung Wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*.

No	Wujud	Jinis	Indikator
1.	<i>Monomorfemis</i>	wilangan pokok temtu	<p>“Apa kuwi?” pitakone bocah lanang <i>telu</i> meh bareng. DL47/WB22/P26/K1).</p> <p>Telu : tembung wilangan(ngandharaken cacah bocah lanang) Wujud: <i>monomorfemis</i> (1 morfem) Jinis : pokok temtu (saged dipun-etang).</p>

Katrangan:

DL47 : *Djaka Lodhang* No.47

WB : Wacan bocah kaca 22

P26 : *Paragraf* ke-26

K1 : Ukara ke-1

F. Caranipun Ngesahaken Data

Uji *validitas* saha *reliabilitas* dipunginakaken kangge mangertosi sahipun *data* ingkang sampun dipuntliti. Sasampunipun dipuntliti *data-nipun* lajeng *validitas data* dipunukur kanthi *triangulasi teori*. *Triangulasi teori* ing panaliten inggih menika nandhingaken *data* saking asiling panaliten kaliyan *teori-teori* ingkang jumbuh (Setiyadi, 2002:32). *Teori-teorinipun* ngginakaken *teori* Wedhawati, dkk (2006) ingkang irah-irahanipun *Tata Bahasa Jawa Mutakhir*.

Reliabilitas panaliten menika ngginakaken *reliabilitas intrarater* saha *reliabilitas stabilitas*. *Reliabilitas intrarater* inggih menika *reliabilitas* ingkang dipunpangguhaken mawi *konsultasi* asiling panaliten. Panaliti menika kedah *konsultasi* dhateng para ahli ingkang mumpuni ing bidangipun, inggih menika

dosen pembimbing utawi tiyang ingkang mumpuni ing ngelmu basa. Ibu Siti Mulyani, M. Hum saha Bapak Mulyana, M. Hum minangka dosen pembimbingipun.

Uji *reliabilitas* menika dipunginakaken kangge nguji *data* kanthi tliti. Awit saking menika panaliten menika ngginakaken *reliabilitas stabilitas*. *Reliabilitas stabilitas* dipunginakaken kangge ngukur *data* ingkang dipunambali kaping kathah ananging asilipun sami, kanthi sarat *data-data* ingkang kaukur kahananipun sami ananging wekdalipun beda (Setiyadi, 2006: 17)

BAB IV ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN

A. Asiling Panaliten

Asiling panaliten menika awujud *data* tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*. *Data* ingkang sampun kapanggihaken ing ukara, salajengipun dipun-*klasifikasi* supados saged nemtokaken wujud saha jinisipun tembung wilangan.

Klasifikasi data ingkang jangkep badhe dipunandharaken kanthi *tebel* ingkang ancasipun supados nggampilaken anggenipun *analisis data*. *Data* ingkang sampun kapanggihaken wonten ing panaliten menika langkung kathah, saengga *data* kasebut boten saged dipunandharaken sedaya. Pramila, asiling panaliten ing ngandhap menika minangka sesulih ingkang makili *data-data* ingkang sampun kapanggihaken. Wondene, *data* sanesipun saged dipuntingali wonten ing tabel lampiran. Gambaran asiling panaliten saged dipuntingali ing tabel ngandhap menika.

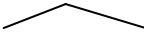

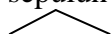
Tabel 3. Tembung Wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten Kalawarti Djaka Lodhang.

No	Wujud	Jinis	Indikator
1	2	3	4
1.	<i>Monomorfemis</i>	Tembung wilangan pokok temtu	Ana glathik telu padha mencok ing wit sawo. (DL41/WB22/P1/K1) Telu :tembung wilangan (ngandharaken cacah). wujud: <i>monomorfemis</i> (1 morfem) jinis : pokok temtu amargi saged dipun-etang

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
		Tembung wilangan pokok sadhengah	Pari dipeki kabeh . (DL41/WB22/P6/K2) kabeh : tembung wilangan (ngandharaken cacahing taneman) wujud : <i>monomorfemis</i> (1 morfem) jinis : pokok sadhengah (boten saged dipun-etang)
		Tembung wilangan susun	Jalaran babar pisan ora ono maling kang wani njupuk barang duweke warga. (DL01/WB22/P1/K5) pisan : tembung wilangan (ngandharaken sawijining bab) wujud: <i>monomorfemis</i> (1 morfem). jinis : wilangan susun (mratelakaken urutan)
2.	<i>Polimorfemis</i> a. Wujud Andhahan 1) Ater-ater a) ater-ater (sa-)	Tembung wilangan pokok temtu	Sing siji parabane Kenes, sebab yen mencok buntute jenthath-jenthith. (DL41/WB22/P1/K4) siji : tembung wilangan (ngandharaken cacah kewan) wujud : <i>polimorfemis</i> (andhahan ater-ater (sa-)) <div style="text-align: center;"> siji / \ sa- + iji (2 morfem) </div> jinis : pokok temtu (saged dipun-etang)
		Tembung wilangan pokok sadhengah	Nanging Mbah Mur uga duwe kebon ora ketang mung saumprit . (DL47/WB22/P17/K2) saumprit : tembung wilangan (ngandharaken cacahing kebon) wujud : <i>polimorfemis</i> (andhahan ater-ater sa-) <div style="text-align: center;"> saumprit / \ sa- + umprit </div> jinis : pokok sadhengah (boten saged dipun-etang).

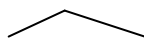
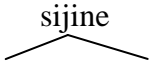
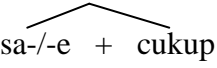
Tabel Salajengipun

1	2	3	4
		Tembung wilangan ukuran	<p>Sega mau dipurak bareng-bareng sawise pelajaran. Sing sakothak diwenehake bocah lanang, sing sakothak maneh jatahe bocah wadon. (DL44/WB22/P3/K6-7)</p> <p>sakothak: tembung wilangan (ngandharaken cacahing sega) wujud : <i>polimorfemis</i> (andhahan ater-ater (sa-))</p> <p>sakothak sa- + kothak jinis : wilangan ukuran (mratelakaken ukuran cacah)</p>
	b) ater-ater ka-	Tembung wilangan susun	<p>Tekan etungan katelu, bocah-bocah sing entuk giliran ndelik wis ora katon. (DL48/WB23/P22/K6)</p> <p>katelu: tembung wilangan (ngandharaken sawijining bab) wujud: <i>polimorfemis</i> (andhahan ater-ater (ka-))</p> <p>katelu ka- + telu jinis : wilangan susun (mratelakaken urutan)</p>
	c) ater-ater se-	Tembung wilangan pokok temtu	<p>Rampunge dolanan jam sepuluh. (DL48/WB22/P7/K2)</p> <p>sepuluh: tembung wilangan (ngandharaken cacahing jam) wujud: <i>polimorfemis</i> (andhahan ater-ater (se-))</p> <p>sepuluh se- + puluh Jinis : pokok temtu (saged dipun-etang)</p>

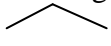
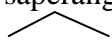
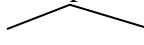
Tabel Salajengipun

1	2	3	4
		Tembung wilangan pokok sadhengah	<p>Piye yen tak bayar separo dhisik, sisane telung sasinan maneh, sedheng dhuwitku wis nglumpuk maneh.(DL49/WB23/P11/K5)</p> <p>separo: tembung wilangan (ngandharaken cacah)</p> <p>wujud: <i>polimorfemis</i> (andhahan ater-ater (se-))</p> <p>separo</p> <p>se- + paro</p> <p>jinis : pokok sadhengah (boten saged dipun-etang)</p>
		Tembung wilangan pecahan	<p>Sepatu waton dicopot, malah sing setengah rada diuncalake (DL41/WB22/P1/K5).</p> <p>setengah: tembung wilangan (ngandharaken cacahing barang)</p> <p>wujud: <i>polimorfemis</i> (andhahan kanthi ater-ater (se-)).</p> <p>setengah</p> <p>se- + tengah</p> <p>jinis: wilangan pecahan (cacah kurang saking 1)</p>
		Tembung wilangan susun	<p>Nandur pari setaun mung sepisan, nanging panenane bisa dipangan sak anak putu isih ajeg lumintu. (DL40/WB22/P1/K3)</p> <p>separo: tembung wilangan (ngandharaken unda-usuk)</p> <p>wujud: <i>polimorfemis</i> (andhahan ater-ater (se-))</p> <p>sepisan</p> <p>se- + pisan</p> <p>jinis : wilangan susun (mratelakaken urutan)</p>
		Tembung wilangan ukuran	<p>Nandur pari setaun mung sepisan, nanging panenane bisa dipangan sak anak putu isih ajeg lumintu.(DL40/WB22/P1/K3)</p> <p>sepisan: tembung wilangan (ngandharaken gunggung sawijining bab)</p> <p>wujud: <i>polimorfemis</i> (andhahan ater-ater (se-))</p> <p>setaun</p> <p>se- + taun</p> <p>jinis : wilangan ukuran (mratelakaken ukuran cacah)</p>

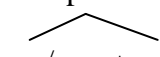
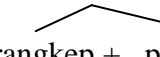
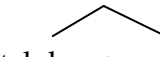
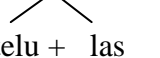
Tabel Salajengipun

1	2	3	4
	2) Panambang	Tembung wilangan pokok <i>kolektif</i>	<p>Embuh saka ngendi asale manuk emprit cacah atusan iku saben ngebyuk sawah kaya leren-leren, genti-genten. (DL04/WB22/P2/K5)</p> <p>atusan: tembung wilangan (ngandharaken cacahing kewan) wujud: <i>polimorfemis</i> (andhahan kanthi panambang (an-)).</p> <p>atusan atus + (-an) jinis: pokok <i>kolektif</i> (mratelakaken kempalan).</p>
	3) Wuwuhan gabung a) sa-/e	Tembung wilangan pokok temtu	<p>Sijine Trinil, sebab yen mlaku trinil-trinil. (DL41/WB22/P1/K5)</p> <p>Sijine : tembung wilangan (ngandharaken cacahing kewan) Wujud : <i>polimorfemis</i> (andhahan kanthi wuwuhan gabung sa-/e))</p> <p>sijine sa-/e + iji</p> <p>jinis: pokok temtu (cacahipun sampun dipunmangertos)</p>
		Tembung wilangan pokok sadhengah	<p>Bareng ngombe sacukupe, banjur njupuk wadhah kanggo nggawa bali. (DL05/WB22/P7/K3)</p> <p>sacukupe: tembung wilangan (ngandharaken gunggung sawijining bab) wujud : <i>polimorfemis</i> (andhahan kanthi wuwuhan gabung)</p> <p>sacukupe sa-/e + cukup</p> <p>jinis: pokok sadhengah (boten saged dipunetang)</p>

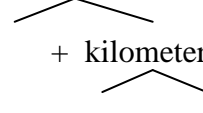
Tabel Salajengipun

1	2	3	4
		Tembung wilangan ukuran	<p>Banjur diwenehi mangan sawarege. (DL03/WB22/P4/K2)</p> <p>sawarege: tembung wilangan (ngandharaken gunggung sawijining bab)</p> <p>wujud : <i>polimorfemis</i> (andhahan kanthi wuwuhan gabung sa-/-e)).</p> <p>sawarege sa-/-e + wareg</p> <p>jinis: wilangan ukuran (ukuran cacah maem).</p>
	b) sa-/-an	Tembung wilangan pokok sadhengah	<p>Meruh Wicitra melu sayembara kuwi ana saperangan aweh pangalembana la nana kang aweh pangece. (DL01/WB22/P7/K5)</p> <p>saperangan: tembung wilangan (ngandharaken cacahing wong)</p> <p>wujud: <i>polimorfemis</i> (andhahan kanthi wuwuhan gabung sa-/-an)).</p> <p>saperangan sa-/-an + perang</p> <p>jinis: pokok sadhengah (boten saged dipun-etang).</p>
		Tembung wilangan ukuran	<p>Aku mangkel, merga mau isih lagi maem saemplokan, during kober ngicipi akeh. (DL44/WB22/P3/K12)</p> <p>saemplokan: tembung wilangan (ngandharaken gunggung sawijining bab)</p> <p>wujud : <i>polimorfemis</i> (andhahan kanthi wuwuhan gabung sa-/-an)).</p> <p>saemplokan sa-/-an + emplok</p> <p>jinis: wilangan ukuran (ukuran cacahing maem).</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
	c) se-/an	Tembung wilangan susun	<p>Sapa wae sing sepisanan bias awake dhewe pethuki ing dalan. (DL42/WB22/P15/K1)</p> <p><i>sepisanan</i> : tembung wilangan (ngandharaken unda-usuk) wujud: <i>polimorfemis</i> (andhahan kanthi wuwuhan gabung se-/an))</p> <p style="text-align: center;">sepisanan se-/an + pisan</p> <p>jinis: wilangan susun (mratelakaken urutan).</p>
	b. Wujud Rangkep	Tembung wilangan pokok sadhengah	<p>Sing tak weruhi mung ana wong wadon pirang-pirang padha anggendhong pari. (DL40/WB23/P20/K2)</p> <p><i>pirang-pirang</i>: tembung wilangan (ngandharaken cacahing wong) wujud : <i>polimorfemis</i> awujud rangkep</p> <p style="text-align: center;">pirang-pirang rangkep + pirang</p> <p>jinis : pokok sadhengah (mangertos boten saged dipun-etang)</p>
	c. Wujud Camboran	Tembung wilangan pokok temtu	<p>Kabeh udakara gunggung uwong telulas ewu. (DL43/WB22/P2/K3)</p> <p><i>Telulas ewu</i>: tembung wilangan (ngandharaken cacahing wong) Wujud : <i>polimorfemis</i> awujud camboran</p> <p style="text-align: center;">telulas ewu telulas + ewu telu + las</p> <p>jinis: pokok temtu (saged dipun-etang).</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
		Tembung wilangan pokok sadhengah	<p>Mengko bathine bisa paro edhang lan bebathen saka sega kuning iku mengkone bisa kok tabung dhewe. (DL44/WB23/P7/K8)</p> <p>paro edhang : tembung wilangan (ngandharaken gunggung sawijining bab) wujud: <i>Polimorfemis</i> (2 tembung) paro edhang <p>pisan pindho jinis: pokok sadhengah (boten saged dipun-etang)</p> </p>
		Tembung wilangan susun	<p>“Ora mung pisan pindho kowe tansah meri lan ngumuke kabisanmu.” (DL45/WB23/P18/K1)</p> <p>pisan pindho: tembung wilangan (ngandharaken unda-usuk) wujud: <i>Polimorfemis</i> (2 tembung) pisan pindho <p>pisan pindho jinis: tembung wilangan susun (mratelakaken kaping pinten anggenipun tumindak).</p> </p>
		Tembung wilangan ukuran	<p>Bendungan iki saiki penere arah ngalor ngulon saka Tugu Yogyakarta, adohe udakara 1 kilometer mlebu wewengkon kampung Kricak Kidul. (DL43/WB23/P13/K4)</p> <p>1 kilometer: tembung wilangan (ngandharaken cacah) wujud: <i>polimorfemis</i> awujud camboran. 1 kilometer <p>1 + kilometer kilo + meter jinis: wilangan ukuran (mratelakaken ukuran tebih).</p> </p>

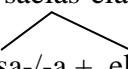
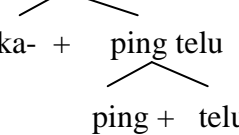
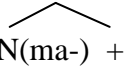
Tabel Salajengipun

1	2	3	4
	d. wujud gabungan (<i>kombinasi</i>) 1) Wuwuhan + Rangkep a) ater-ater (sa-) + rangkep	Tembung wilangan pokok sadhengah	Sing ngeneni wong wadon sapirang-pirang . (DL41/WB22/P2/K4) sapirang-pirang: tembung wilanagn ngandharaken cacahing wong) wujud: <i>polimorfemis</i> wujud gabungan (andhahan kanthi ater-ater sa-saha rangkep pirang) sapirang-pirang └───┬─── sa- + rangkep pirang jinis: pokok sadhengah (saged dipun-etang).
	b) ater-ater (se) + rangkep	Tembung wilangan pokok sadhengah	Jatah apa? Pitakone ibu ora mudheng sebab Nisa olehe crita setugel-setugel . (DL44/WB22/P2/K14) setugel-setugel: tembung wilangan (ngandharaken cacah). wujud: <i>polimorfemis</i> (wujud sesarengan) setugel-setugel └───┬─── rangkep + setugel └───┬─── se- + tugel jinis: pokok sadhengah (boten saged dipun-etang)
	c) panambang (-e) + rangkep dwilingga	Tembung wilangan pokok <i>kolektif</i>	Esuke kucing cilik-cilik telu-telune teka tenan menyang omahe Pak Yadi, nuli padha dolanan. (DL50/WB22/P7/K1) Telu-telune: tembung wilangan (ngandharaken cacahing kewan) wujud : <i>polimorfemis</i> ingkang wujud gabungan Telu-telune └───┬─── dwilingga telu + (-e) └───┬─── telu + telu jinis: pokok <i>kolektif</i> (mratelakaken kempalan).

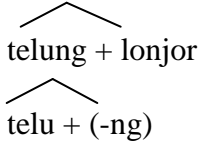
Tabel Salajengipun

1	2	3	4
	d) panambang (-e)+ rangkep dwipurwa)	Tembung wilangan pokok <i>kolektif</i>	<p>Macan ana ngarep, kethek ana mburi. Ora let suwe kekarone banjur ketemu karo kidang sing lagi ngrengguti suket (DL42/WB22/P27/K2-3).</p> <p>Kekarone: tembung wilangan (ngandharaken cacahing wong) wujud: <i>polimorfemis</i> wujud gabungan(dwipurwa + andhahan (-an)). kekarone</p> <pre> / \ kekaro + -e / \ dwipurwa + karo </pre> <p>Jinis: pokok <i>kolektif</i> (mratelakaken kempalan).</p>
	e) panambang (-a)+ rangkep)	Tembung wilangan pokok <i>distributive</i>	<p>Keprungu pitakone Sang Prabu kang kaya mangkono ora ana siji-sijia kang wani mangsuli jalaran kabehpadha rumangsa salah lan wis tumindak ora jujur. (DL01/WB23/P13/K1)</p> <p>siji-sijia: tembung wilangan (ngandharaken cacahing wong) wujud : <i>polimorfemis</i> (wujud gabungan(panambang -a + rangkep)). siji-sijia</p> <pre> / \ siji-siji + (-a) / \ rangkep siji + siji </pre> <p>jinis: pokok <i>distributif</i> (mratelakaken kebegiliran).</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
	f) wuwuhan gabung (sa-/-a) + rangkep)	Tembung wilangan pepasangan	<p>Kenes mangsuli, “ Ora kayaa, sadina durung klebon gabah <i>saelas-elasa</i>.(DL41/WB22/P5/K1)</p> <p><i>saelas-elasa</i>: tembung wilangan (ngandharaken cacahing barang) wujud: <i>polimorfemis</i> wujud gabungan(wuwuhan gabung sa-/-a + rangkep) <i>saelas-elasa</i> sa-/-a + elas-elas jinis: wilangan pepasangan (<i>kategori tartamtu</i>).</p>
	2) Wuwuhan+ Camboran a) ater-ater (ka-)+ camboran)	Tembung wilangan susun	<p>Bagas olehe mlayu tekan ngarep omahe Mbah Mento kasil disikep lan dicablek <i>kaping telu</i> dening Sindhu sing sadurunge amping-ampingan wit Sukun.(DL48/WB23/P20/K2)</p> <p><i>kaping telu</i>: tembung wilangan (ngandharaken unda usuk). wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud gabungan(afiksasi + camboran) <i>kaping telu</i> ka- + ping telu ping + telu jinis: wilangan susun (<i>mratelakakaen urutan</i>)</p>
	b) ater-ater N(ma-)+ camboran)	Tembung wilangan pokok <i>distributive</i>	<p>Mangkono uga wedhus-wedhus sing gunggungé ora kurang saka satus iku <i>mbaka siji</i> didol dening Kadir. (DL49/WB22/P8/K5)</p> <p><i>mbaka siji</i>: tembung wilangan (ngandharaken cacahing kewan) wujud: <i>Polimorfemis</i> wujud gabungan((ater-ater N(ma-)+ camboran) <i>mbaka siji</i> N(ma-) + baka siji jinis: pokok <i>distributif</i> (<i>keterbagian</i>).</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
	c) wuwuhan (-ng) + camboran	Tembung wilangan ukuran	<p>“ Wis kana kowe ndang bali, kudamu tinggalen lan kowe tak paringi telung lonjor emas.(DL46/WB22/P10/K5)</p> <p>Telung lonjor: tembung wilangan (ngandharaken cacahing barang) wujud: <i>Polimorfemis</i> wujud gabungan(wuwuhan (-ng))+ camboran) telung lonjor</p> <p style="text-align: center;"> </p> <p>jinis: wilangan ukuran (ukuran cacah)</p>

Saking *tabel* asiling panaliten, saged dipuntingali bilih ing panaliten menika saged kapanggihaken wujud tembung wilangan ingkang arupi *monomorfemis* saha *polimorfemis*. Anggenipun nemtokaken wujud menika saged dipuntindakaken kanthi ngewahi tembung ingkang saged dipuntingali ing *tabel indikator* wonten nginggil menika. Kangge nitik wujudipun tembung wilangan menika saged dipuntingali saking titikan cacahipun morfem. Menawi tembung menika kadadosan saking setunggal morfem dipunwastani *monomorfemis*, ananging menawi kadadosan langkung saking setunggal morfem dipunwastani *polimorfemis*.

Wujud *monomorfemis* menika kadadosan saking setunggal morfem asal (tembung) ingkang dereng dipunraket dening morfem iket (wuwuhan). Wujud *monomorfemis* menika awujud tembung lingga. Saking wujud *monomorfemis*

menika saged kapanggihaken tigang jinis tembung wilangan inggih menika jinis wilangan pokok temtu, wilangan pokok sadhengah, saha tembung wilangan susun ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*.

Wondene, wujud *polimorfemis* taksih dipunperang dados sekawan inggih menika wujud andhahan, wujud rangkep, wujud camboran saha wujud sesarengan. Saking wujud tembung wilangan andhahan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*, kapanggihaken tembung wilangan kanthi ater-ater (*afiks*), panambang (*sufiks*), saha wuwuhan gabung (*konfiks*).

Ater-ater ingkang kapanggihaken inggih menika ater-ater (sa-), (ka-), saha (se-). Saking tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (sa-) kapanggihaken jinis tembung wilangan pokok temtu, tembung wilangan pokok sadhengah, saha tembung wilangan ukuran, saking tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (ka-) kapanggihaken ing jinising tembung wilangan susun. Wondene, tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (se-) kapanggihaken jinis tembung wilangan pokok temtu, tembung wilangan pokok sadhengah, tembung wilangan pecahan, tembung wilangan susun, saha tembung wilangan ukuran.

Panambang ingkang kapanggihaken inggih menika panambang (-an). Saking tembung wilangan awujud andhahan kanthi panambang (-an), saged kapanggihaken jinis tembung wilangan pokok *kolektif*. Wondene, wujud wuwuhan gabung saged kapanggihaken wuwuhan gabung (sa-/e), (sa-/an), saha (se-/an). Saking tembung wilangan awujud andhahan kanthi wuwuhan gabung (sa-/e), saged kapanggihaken jinis tembung wilangan pokok temtu, tembung

wilangan pokok sadhengah, saha tembung wilangan ukuran. Saking wujud andhahan kanthi wuwuhan gabung (sa-/-an), saged kapanggihaken jinis tembung wilangan pokok sadhengah saha tembung wilangan ukuran. Wondene, saking tembung wilangan andhahan kanthi wuwuhan gabung (se-/-an) saged kapanggihaken jinis tembung wilangan susun

Tembung wilangan awujud rangkep ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* saged kapanggihaken jinis tembung wilangan pokok sadhengah. Wondene, tembung wilangan awujud camboran saged kapanggihaken jinis tembung wilangan pokok temtu, tembung wilangan pokok sadhengah, tembung wilangan susun saha tembung wilangan ukuran.

Tembung wilangan awujud gabungan (*kombinasi*) saged kapanggihaken wujud gabungan antawis wuwuhan kaliyan rangkep inggih menika wujud ater-ater (sa-) dipunraketè wujud rangkep, wujud ater-ater (se-) dipunraketè wujud rangkep, wujud panambang (-e) dipunraketè wujud rangkep dwilingga, wujud panambang (-e) dipunraketè wujud rangkep dwipurwa, wujud panambang (-a) dipunraketè wujud rangkep, saha wujud wuwuhan gabung (sa-/-a) dipunraketè wujud rangkep.

Tembung wilangan awujud gabungan antawis wujud ater-ater (sa-) dipunraketè wujud rangkep saha wujud gabungan antawis ater-ater (se-) dipunraketè wujud rangkep saged kapanggihaken jinis tembung wilangan pokok sadhengah. Tembung wilangan gabungan antawis wujud panambang (-e) dipunraketè wujud rangkep dwilingga saha tembung wilangan gabungan antawis wujud panambang (-e) dipunraketè wujud rangkep dwipurwa saged

kapanggihaken jinis tembung wilangan pokok *kolektif*. Tembung wilangan awujud gabungan antawis wujud panambang (-a) dipunraketè wujud rangkep saged kapanggihaken jinis tembung wilangan pokok *distributif*. Wondene, tembung wilangan awujud gabungan antawis wujud wuwuhan gabung (sa-/a) dipunraketè wujud rangkep saged kapanggihaken jinis tembung wilangan pepasangan.

Tembung wilangan awujud gabungan ugi wonten ingkang wujud gabungan antawis wuwuhan kaliyan camboran inggih menika wujud gabungan antawis ater-ater (ka-) dipunraketè wujud camboran saha wujud gabungan antawis ater-ater nasal (ma-) dipunraketè wujud camboran. Ing wujud gabungan antawis ater-ater ka- dipunraketè wujud camboran saged kapanggihaken jinis tembung wilangan susun. Wonten ing wujud gabungan antawis ater-ater nasal (ma-) dipunraketè wujud camboran saged kapanggihaken tembung wilangan pokok *distributif*. Wondene, wujud gabungan antawis tembung wilangan dipunraketè *ligature* (-ng) kaliyan wujud camboran saged kapanggihaken tembung wilangan ukuran.

B. Pirembagan

Ing pirembagan menika, panaliti badhe ngandharaken babagan wujud saha jinisipun tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*. Panaliti ngandharaken bab wujudipun tembung wilangan ingkang dipunlajengaken kaliyan jinising tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*. Pirembagan wujudipun tembung wilangan ing

Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* saged dipuntindakaken kanthi *ngewahi tembung*.

Wujud tembung wilangan saged dipunperang dados kalih inggih menika wujud *monomorfemis* saha wujud *polimorfemis*. Wujud *polimorfemis* ugi saged dipunperang dados sekawan inggih menika, wujud andhahan, wujud rangkep, wujud camboran, saha wujud sesarengan. Pirembagan ing babagan wujud tembung wilangan badhe dipuntingali ing ngandhap menika.

1. Tembung Wilangan awujud *Monomorfemis*

Tembung wilangan awujud *monomorfemis* ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika kapanggihaken wonten ing tigang jinising tembung wilangan. Sedayanipun saged kaandharaken kados ing ngandhap menika.

- a. Tembung wilangan awujud *monomorfemis* ing jinising tembung wilangan pokok temtu.

Tembung wilangan awujud *monomorfemis* ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika saged kapanggihaken jinising tembung wilangan pokok temtu ingkang saged dipuntingali wonten ing ukara ngandhap menika.

(1) Ana glathik ***telu*** padha mencok ing wit sawo. (*DL41/WB22/P1/K1*)

Saking andharan ing nginggil saged dipuntingali bilih tembung *telu* kalebet tembung wilangan. Tembung *telu* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken cacahing tembung aran. Ingkang kalebet tembung aran ing nginggil inggih menika Glathik. Pramila, tembung *telu* menika kalebet tembung wilangan.

Tembung wilangan *telu* ing nginggil kalebet tembung wilangan awujud *monomorfemis* amargi kadadosan saking setunggal morfem. Morfem menika kalebet jinis tembung (wujud lingga) ingkang dereng dipunraketi dening wuwuhan kaliyan morfem sanes.

Tembung wilangan *telu* kalebet jinising tembung wilangan pokok temtu amargi ngandharaken cacahing kewan ingkang saged dipun-etang saha sampun dipunmangertosi gunggungipun. Wonten ing ukara nginggil menika, tembung wilangan ingkang sejenis kaliyan tembung wilangan *telu* inggih menika loro, papat, lima, enem, pitu, wolu, seket.

- b. Tembung wilangan awujud *monomorfemis* ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah.

Tembung wilangan awujud *monomorfemis* ing Rubrik Wacan Bocah wonten Kalawarti Djaka Lodhang menika saged kapanggihaken jinising tembung wilangan pokok sadhengah ingkang saged dipuntingali wonten ing ukara ngandhap menika.

(2) Pari dipeki ***kabeh***. (DL41/WB22/P6/K2)

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *kabeh* kalebet tembung wilangan. Tembung *kabeh* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken cacahing tembung aran. Tembung aran ing ukara nginggil inggih menika Pari. Pramila, tembung *kabeh* menika kalebet tembung wilangan.

Tembung wilangan *kabeh* ing nginggil kalebet tembung wilangan awujud *monomorfemis* ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah amargi kadadosan saking setunggal morfem. Morfem menika kalebet jinis tembung

ingkang dereng dipunraketi dening morfem iket utawi morfem sanes. Tembung wilangan sanes menika awujud tembung lingga (wujud dhasar).

Tembung wilangan *kabeh* kalebet jinis tembung wilangan sadhengah amargi dereng dipunmangertosi gunggungipun saha boten saged dipun-etang kanthi pesti. Tembung wilangan ingkang sejenis kaliyan tembung wilangan *kabeh* inggih menika tembung wilangan *akeh*.

c. Tembung wilangan awujud *monomorfemis* ing jinising tembung wilangan susun.

Tembung wilangan awujud *monomorfemis* ing Rubrik Wacan Bocah wonten Kalawarti Djaka Lodhang menika saged kapanggihaken jinising tembung wilangan susun ingkang saged dipuntingali wonten ing ukara ngandhap menika.

(3) Jalaran babar ***pisan*** ora ono maling kang wani njupuk barang duweke warga (DL01/WB22/P1/K5).

Saking andharan ing nginggil saged dipuntingali bilih tembung *pisan* kalebet tembung wilangan, Tembung *pisan* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken unda-usuking wilangan (urutan). Pramila, tembung *pisan* kalebet tembung wilangan.

Tembung wilangan *pisan* ing nginggil kalebet tembung wilangan awujud *monomorfemis* ing jinising tembung wilangan susun amargi kadadosan saking setunggal morfem. Morfem menika kalebet jinis tembung ingkang dereng dipunraketi dening morfem iket utawi morfem sanes.

Tembung wilangan *pisan* kalebet jinis tembung wilangan susun amargi mratelakaken kaping pinten anggenipun tumindak. Pramila, tembung wilangan *pisan* menika kalebet tembung wilangan awujud *monomorfemis* ing jinising

tembung wilangan susun. Tembung wilangan ingkang sejenis kaliyan tembung wilangan pisan inggih menika *pindho*.

2. Tembung Wilangan awujud *Polimorfemis*

Tembung wilangan *polimorfemis* inggih menika tembung wilangan ingkang sampun dipunraketè dening morfem sanes. Tembung wilangan *polimorfemis* kadadosan langkung saking setunggal morfem. Tembung wilangan *polimorfemis* ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* saged dipunperang dados sekawan kados ing ngandhap menika.

a. Tembung Wilangan awujud Andhahan

Tembung wilangan awujud andhahan inggih menika tembung wilangan ingkang morfem asalipun sampun dipunraketè dening morfem iket kados ater-ater, panambang, saha wuwuhan gabung. Tembung wilangan awujud andhahan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* saged kababar kados ing ngandhap menika.

1) Tembung wilangan kanthi ater-ater

Tembung wilangan kanthi ater-ater inggih menika tembung wilangan ingkang sampun dipunraketè dening wuwuhan wonten ing ngajenging tembung. Wujud ater-ater ingkang kapanggihaken ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*, inggih menika ater-ater (sa-), (ka-) saha (se-).

a) Tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (sa-)

Tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (sa-) ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika saged kapanggihaken wonten ing jinising tembung wilangan kados ngandhap menika.

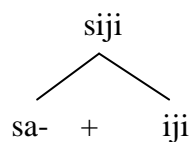
- i) Tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (sa-) ing jinising tembung wilangan pokok temtu

Tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (sa-) saged kapanggihaken ing jinising tembung wilangan pokok susun ingkang saged dipuntingali wonten ing ukara ngandhap menika.

(4) Sing *siji* parabane Kenes, sebab yen mencok buntute jenthath-jenthith (DL41/WB22/P1/K4).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *siji* kalebet tembung wilangan. Tembung *siji* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken cacahing tembung aran. Tembung aran ing ukara nginggil inggih menika kewan kang gadhah buntut.

Tembung wilangan *siji* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal 'iji' ingkang dipunraket dening morfem iket awujud ater-ater (sa-). Dados, wujud tembung wilangan *siji* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan *siji* menika kalebet jinising tembung wilangan pokok temtu amargi saged dipunmangertosi gunggungipun saha saged dipun-etang cacahipun kanthi pesti. Pramila, tembung wilangan *siji* menika kalebet tembung

wilangan awujud *polimorfemis* ingkang awujud andhahan kanthi ater-ater sa- ing jinising tembung wilangan pokok temtu.

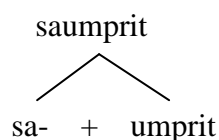
- ii) Tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (sa-) ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah

Tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (sa-) saged kapanggihaken ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah ingkang saged dipuntingali wonten ing ukara ngandhap menika.

(5) Nanging Mbah Mur uga duwe kebon ora ketang mung *saumprit* (DL47/WB22/P1/K2).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *saumprit* kalebet tembung wilangan. Tembung *saumprit* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken cacahing tembung aran. Tembung aran wonten ing ukara nginggil ingih menika *kebon*.

Tembung wilangan *saumprit* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘umprit’ ingkang dipunraket dening morfem iket awujud ater-ater (sa-). Dados, wujud tembung wilangan *saumprit* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan *saumprit* menika kalebet jinis tembung wilangan pokok sadhengah amargi dereng dipunmangertosi gunggungipun saha boten saged

dipun-etang cacahipun kanthi pesti. Pramila, tembung wilangan *saumprit* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud andhahan kanthi ater-ater (sa-) ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah.

iii) Tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (sa-) ing jinising tembung wilangan ukuran

Tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (sa-) saged kapanggihaken ing jinising tembung wilangan ukuran ingkang saged dipuntingali wonten ing ukara ngandhap menika.

(6) Sega mau dipurak bareng-bareng sawise pelajaran. Sing *sakothak* diwenehake bocah lanang, sing *sakothak* maneh jatahe bocah wadon (DL44/WB22/P3/K6-7).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *sakothak* kalebet tembung wilangan. Tembung *sakothak* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken cacahing tembung aran. Tembung aran wonten ing ukara nginggil ingih menika *Sega*.

Tembung wilangan *sakothak* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘kothak’ ingkang dipunraket dening morfem iket awujud ater-ater sa-. Dados, wujud tembung wilangan *sakothak* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

sakothak

 sa- + kothak

Tembung wilangan *sakothak* ing nginggil menika kalebet jinising tembung wilangan ukuran amargi mratelakaken ukuran ingkang gayut kaliyan gunggungipun tembung aran. Tembung wilangan sanes wonten ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* ingkang sejenis kaliyan tembung wilangan *sakothak* inggih menika tembung wilangan *saemper*. Pramila, tembung wilangan *sakothak* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud andhahan kanthi ater-ater (sa-) ing jinising tembung wilangan ukuran.

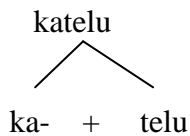
b) Tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (ka-)

Tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang andhahan kanthi ater-ater (ka-) ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika namung kapanggihaken ing jinising tembung wilangan susun ingkang saged dipuntingali wonten ing ukara ngandhap menika.

(7) Tekan etungan ***katelu***, bocah-bocah sing entuk giliran ndelik wis ora katon (*DL48/WB23/P22/K6*).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *katelu* kalebet tembung wilangan. Tembung *katelu* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken sawijining bab. Sawijining bab wonten ing ukara nginggil ingih menika *etungan*.

Tembung wilangan *katelu* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘telu’ ingkang dipunraket dening morfem iket awujud ater-ater (ka-). Dados, wujud tembung wilangan *katelu* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ngandhap menika.

Tembung wilangan *katelu* menika kalebet jinis tembung wilangan tembung wilangan susun. Tembung wilangan susun inggih menika tembung wilangan kangge mratelakaken urutan. Tembung wilangan *katelu* menika kalebet jinis tembung wilangan susun amargi mratelakaken urutan kapinten anggenipun nindakaken tumindak. Pramila, tembung wilangan *katelu* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud andhahan kanthi ater-ater (ka-) ing jinising tembung wilangan susun.

c) Tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (se-)

Tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (se-) ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika saged kapanggihaken wonten ing jinising tembung wilangan kados ngandhap menika.

i) Tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (se-) ing jinising tembung wilangan temtu

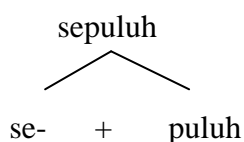
Tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (se-) saged kapanggihaken ing jinising tembung wilangan pokok temtu ingkang saged dipuntingali wonten ing ukara ngandhap menika.

(8) Rampunge dolanan jam *sepuluh*. (DL48/WB22/P7/K2)

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *sepuluh* kalebet tembung wilangan. Tembung *sepuluh* kalebet tembung wilangan amargi

mratelakaken cacahing tembung aran. Tembung aran wonten ing ukara nginggil inggih menika jam .

Tembung wilangan *sepuluh* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘puluh’ ingkang dipunraketi dening morfem iket awujud ater-ater (se-). Dados, wujud tembung wilangan *sepuluh* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan *sepuluh* menika kalebet tembung wilangan pokok temtu amargi cacahipun saged dipun-etang saha sampun dipunmangertosi gunggungipun. . Pramila, tembung wilangan *sepuluh* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud andhahan kanthi ater-ater (se-) ing jinising tembung wilangan pokok temtu.

ii) Tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (se-) ing jinising tembung wilangan sadhengah

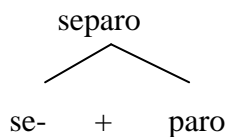
Tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (se-) saged kapanggihaken ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah ingkang saged dipuntingali wonten ing ukara ngandhap menika.

(9) Piye yen tak bayar *separo* dhisik, sisane telung sasinan maneh, sedheng dhuwitku uwes nglumpuk maneh (DL49/WB23/P11/K5).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *separo* kalebet tembung wilangan. Tembung *separo* kalebet tembung wilangan amargi

mratelakaken cacah sawijining bab. Sawijining bab wonten ing ukara nginggil inggih menika anggenipun bayar .

Tembung wilangan *separo* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘paro’ ingkang dipunraket dening morfem iket awujud ater-ater (se-). Dados, wujud tembung wilangan *separo* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan *separo* menika kalebet jinis tembung wilangan pokok sadhengah amargi cacahipun dereng dipunmangertos saha cacahipun boten temtu. Pramila, tembung wilangan *separo* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud andhahan kanthi ater-ater (se-) ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah.

iii) Tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (se-) ing jinising tembung wilangan Pecahan

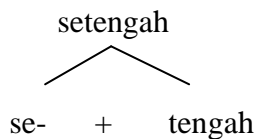
Tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (se-) saged kapanggihaken ing jinising tembung wilangan pecahan ingkang saged dipuntingali wonten ing ukara ngandhap menika.

(10) Sepatu waton dicopot, malah sing ***setengah*** rada diuncalake (DL41/WB22/P1/K5).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *setengah* kalebet tembung wilangan. Tembung *setengah* kalebet tembung wilangan amargi

mratelakaken cacahing tembung aran. Tembung aran wonten ing ukara nginggil inggih menika sepatu .

Tembung wilangan *setengah* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘tengah’ ingkang dipunraketi dening morfem iket awujud ater-ater (se-). Dados, wujud tembung wilangan *setengah* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan *setengah* menika kalebet jinis tembung wilangan pecahan amargi cacahipun boten ngantos setunggal. Pramila, tembung wilangan *setengah* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud andhahan kanthi ater-ater (se-) ing jinising tembung wilangan pecahan.

iv) Tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (se-) ing jinising tembung wilangan susun

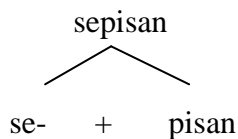
Tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (se-) saged kapanggihaken ing jinising tembung wilangan susun ingkang saged dipuntingali wonten ing ukara ngandhap menika.

(11) Nandur pari setaun mung *sepisan*, nanging panenane bisa dipangan sak anak putu isih ajeg lumintu. (DL40/WB22/P1/K3)

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *sepisan* kalebet tembung wilangan. Tembung *sepisan* kalebet tembung wilangan amargi

mratelakaken sawijining bab. Sawijining bab wonten ing ukara nginggil inggih menika nandur pari.

Tembung wilangan *setengah* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘pisan’ ingkang dipunraketi dening morfem iket awujud ater-ater (se-). Dados, wujud tembung wilangan *setengah* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan *sepisan* menika kalebet jinis tembung wilangan susun amargi mratelakaken urutan anggenipun nindakaken pakaryan. Pramila, tembung wilangan *sepisan* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud andhahan kanthi ater-ater (se-) ing jinising tembung wilangan susun.

v) Tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (se-) ing jinising tembung wilangan ukuran

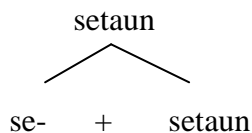
Tembung wilangan awujud andhahan kanthi ater-ater (se-) saged kapanggihaken ing jinising tembung wilangan ukuran ingkang saged dipuntingali wonten ing ukara ngandhap menika.

(12) Nandur pari *setaun* mung sepisan, nanging panenane bisa dipangan sak anak putu isih ajeg lumintu. (DL40/WB22/P1/K3)

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *setaun* kalebet tembung wilangan. Tembung *setaun* kalebet tembung wilangan amargi

mratelakaken sawijining bab. Sawijining bab wonten ing ukara nginggil inggih menika nandur pari.

Tembung wilangan *setaun* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘taun’ ingkang dipunraket dening morfem iket awujud ater-ater (se-). Dados, wujud tembung wilangan *setengah* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan *setaun* menika kalebet jinis tembung wilangan ukuran amargi mratelakaken ukuran cacahing taun. Pramila, tembung wilangan *setaun* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud andhahan kanthi ater-ater (se-) ing jinising tembung wilangan ukuran.

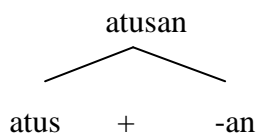
2) Tembung wilangan awujud andhahan kanthi panambang

Tembung wilangan wujud andhahan kanthi panambang inggih menika tembung wilangan ingkang sampun dipunraket dening wuwuhan wonten ing wingkinging tembung. Wujud andhahan kanthi panambang ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* namung kapanggihaken tembung wilangan wujud andhahan kanthi panambang (-an) ing jinis tembung wilangan pokok *kolektif*. Tembung wilangan awujud andhahan kanthi panambang -an ing jinising tembung wilangan tembung wilangan *kolektif* saged dipuntingali wonten ing ukara ngandhap menika.

- (13) Embuh saka ngendi asale manuk emprit cacah **atusan** iku saben ngebyuk sawah kaya leren-leren, genti-genten (*DL04/WB22/P2/K5*).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *atusan* kalebet tembung wilangan. Tembung *atusan* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken cacahing tembung aran. Tembung aran wonten ing ukara nginggil inggih menika manuk emprit.

Tembung wilangan *atusan* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘atus’ ingkang dipunraket dening morfem iket awujud panambang (-an). Dados, wujud tembung wilangan *atusan* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan *atusan* kalebet tembung wilangan pokok *kolektif* amargi tembung wilangan *kolektif* saged dipunwujudaken saking wujud dhasar + panambang -an saha mratelakaken kempalaning manuk emprit. Pramila, tembung wilangan *atusan* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud andhahan kanthi panambang -an ing jinising tembung wilangan pokok *kolektif*. Tembung wilangan *atusan* sejenis kaliyan tembung wilangan *puluhan* ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*.

3) Tembung wilangan awujud andhahan kanthi wuwuhan gabung

Tembung wilangan kanthi wuwuhan gabung inggih menika tembung wilangan ingkang sampun dipunraket dening wuwuhan wonten ing ngajeng saha

wingkinging *tembung*. Wujud wuwuhan gabung ingkang kapanggihaken ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*, inggih menika (sa-/e), (sa-/an), saha (se-/an).

a) Tembung wilangan awujud andhahan kanthi wuwuhan gabung (sa-/e).

Tembung wilangan awujud andhahan kanthi wuwuhan gabung (sa-/e) ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika saged kapanggihaken wonten ing jinising tembung wilangan kados ngandhap menika.

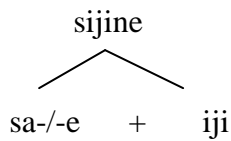
i) Tembung wilangan awujud andhahan kanthi wuwuhan gabung (sa-/e) ing jinising tembung pokok temtu

Tembung wilangan awujud andhahan kanthi wuwuhan gabung (sa-/e) ing jinising tembung wilangan pokok temtu menika saged dipuntingali wonten ing ukara ngandhap menika.

(14) *Sijine* trinil, sebab yen mlaku trinil-trinil (DL41/WB22/P1/K5).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *sijine* kalebet tembung wilangan. Tembung *sijine* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken cacahing tembung aran. Tembung aran wonten ing ukara nginggil inggih menika Trinil.

Tembung wilangan *sijine* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘iji’ ingkang dipunraket dening morfem iket awujud wuwuhan gabung (sa-/e). Dados, wujud tembung wilangan *sijine* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan *sijine* menika kalebet tembung wilangan pokok temtu amargi cacahipun saged dipun-etang saha sampun dipunmangertosi gunggungipun kanthi pesti. Pramila, tembung wilangan *sijine* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud andhahan kanthi wuwuhan gabung (sa-/-e) ing jinising tembung wilangan pokok temtu.

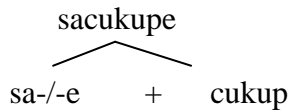
- ii) Tembung wilangan wujud andhahan kanthi wuwuhan gabung (sa-/-e) ing jinising tembung pokok sadhengah

Tembung wilangan awujud andhahan kanthi wuwuhan gabung (sa-/-e) ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah menika saged dipuntingali wonten ing ukara ngandhap menika.

- (15) Bareng ngombe ***sacukupe***, banjur njupuk wadhah kanggo nggawa bali (*DL05/WB22/P7/K3*).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *sacukupe* kalebet tembung wilangan. Tembung *sacukupe* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken sawijining bab. Sawijining bab wonten ing ukara nginggil inggih menika ngombe.

Tembung wilangan *sacukupe* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘cukup’ ingkang dipunraketi dening morfem iket awujud wuwuhan gabung (sa-/-e). Dados, wujud tembung wilangan *sacukupe* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan *sacukupe* menika kalebet tembung wilangan pokok sadhengah amargi cacahipun boten saged dipun-etang saha dereng dipunmangertosi gunggungipun kanthi pesti. . Pramila, tembung wilangan *sacukupe* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud andhahan kanthi wuwuhan gabung (sa-/e) ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah.

iii) Tembung wilangan wujud andhahan kanthi wuwuhan gabung (sa-/e) ing jinising tembung wilangan ukuran

Tembung wilangan awujud andhahan kanthi wuwuhan gabung (sa-/e) ing jinising tembung wilangan ukuran menika saged dipuntingali wonten ing ukara ngandhap menika.

(16) Banjur diwenehi mangan *sawarege* (DL03/WB22/P4/K2).

Saking andharan ing nginggil saged dipuntingali bilih tembung *sawarege* kalebet tembung wilangan. Tembung *sawarege* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken sawijining bab. Sawijining bab wonten ing ukara nginggil inggih menika mangan.

Tembung wilangan *sawarege* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘wareg’ ingkang dipunraketi dening morfem iket awujud wuwuhan gabung (sa-/e). Dados, wujud tembung wilangan *sawarege* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

sawarege

 sa-/-e + wareg

Tembung wilangan *sawarege* menika kalebet tembung wilangan ukuran amargi mratelakaken ukuran anggenipun maem. Pramila, tembung wilangan *sawarege* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud andhahan kanthi wuwuhan gabung sa-/-e ing jinising tembung wilangan ukuran.

b) Tembung wilangan wujud andhaha kanthi wuwuhan gabung (sa-/-an)

Tembung wilangan awujud andhahan kanthi wuwuhan gabung (sa-/-an) ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika saged kapanggihaken wonten ing jinising tembung wilangan kados ngandhap menika.

i) Tembung wilangan wujud andhahan kanthi wuwuhan gabung (sa-/-an) ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah

Tembung wilangan awujud andhahan kanthi wuwuhan gabung sa-/-an ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah menika saged dipuntingali wonten ing ukara ngandhap menika.

(17) Meruh wicitra melu sayembara kui ana **saperangan** aweh pangalembana lan ana kang aweh pangece (DL01/WB22/P7/K5).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *saperangan* kalebet tembung wilangan. Tembung *saperangan* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken cacahing tembung aran. Tembung aran wonten ing ukara nginggil inggih menika wong.

Tembung wilangan *saperangan* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘perang’ ingkang dipunraket dening morfem iket awujud

wuwuhan gabung (sa-/-an). Dados, wujud tembung wilangan *saperangan* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

saperangan
 sa-/-an + perang

Tembung wilangan *saperangan* menika kalebet tembung wilangan pokok sadhengah amargi cacahipun boten saged dipun-etang saha dereng dipunmangertosi gunggungipun kanthi pesti. Pramila, tembung wilangan *saperangan* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud andhahan kanthi wuwuhan gabung (sa-/-an) ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah.

ii) Tembung wilangan wujud andhahan kanthi wuwuhan gabung (sa-/-an) ing jinising tembung wilangan ukuran

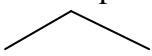
Tembung wilangan awujud andhahan kanthi wuwuhan gabung (sa-/-an) ing jinising tembung wilangan ukuran menika saged dipuntingali wonten ing ukara ngandhap menika.

(18) Aku mangkel, merga mau isih lagi maem ***saemplokan*** durung kober ngicipi akeh (DL44/WB22/P3/K12).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *saemplokan* kalebet tembung wilangan. Tembung *saemplokan* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken sawijining bab. Sawijining bab wonten ing ukara nginggil inggih menika maem.

Tembung wilangan *saemplokan* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘emplok’ ingkang dipunraket dening morfem iket awujud

wuwuhan gabung (sa/-an). Dados, wujud tembung wilangan *saperangan* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

saemplokan

 sa- /-an + emplok

Tembung wilangan *saemplokan* menika kalebet jinising tembung wilangan ukuran amargi mratelakaken ukuran cacahing maem utawi sepinten anggenipun maem inggih menika *saemplokan*. Pramila, tembung wilangan *saemplokan* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud andhahan kanthi wuwuhan gabung (sa/-an) ing jinising tembung wilangan ukuran.

c) Tembung wilangan wujud andhahan kanthi wuwuhan gabung (se/-an)

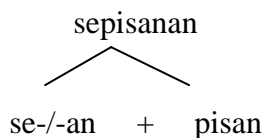
Tembung wilangan awujud andhaha kanthi wuwuhan gabung (se/-an) ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika namung kapanggihaken wonten ing jinising tembung wilangan susun, kados ing ukara ngandhap menika.

(19) Sapa wae sing *sepisanan* bisa awake dhewe pethuki ing dalan (DL42/WB22/P1/K1).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *sepisanan* kalebet tembung wilangan. Tembung *sepisanan* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken sawijining bab. Sawijining bab wonten ing ukara nginggil inggih menika bisa dipethuki.

Tembung wilangan *sepisanan* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘pisan’ ingkang dipunraket dening morfem iket awujud

wuwuhan gabung (se-/an). Dados, wujud tembung wilangan *sepisanan* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan *sepisanan* menika kalebet jinising tembung wilangan susun amargi mratelakaken ing urutan kapinten anggenipun nindakaken tumindak. Pramila, tembung wilangan *sepisanan* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud andhahan kanthi wuwuhan gabung (se-/an) ing jinising tembung wilangan ukuran.

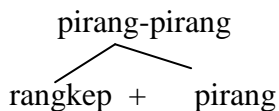
b. Tembung Wilangan Awujud Rangkep

Tembung wilangan awujud rangkep inggih menika tembung wilangan ingkang *tembungipun* dipunambali kaping kalih (dipunrangkep) kanthi wetah utawi saperangan. Salah satunggaling tembung wilangan awujud rangkep dwilingga ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* saged kapanggihaken ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah, kados ing ngandhap menika.

- (20) Sing tak weruhi mung ana wong wadon ***pirang-pirang*** padha anggendhong pari. (DL40/WB23/P20/K2)

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *pirang-pirang* kalebet tembung wilangan. Tembung *pirang-pirang* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken cacahing tembung aran. Tembung aran wonten ing ukara nginggil inggih menika wong wadon.

Tembung wilangan *pirang-pirang* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘pirang’ ingkang dipunrangkep kanthi wetah. Dados, wujud tembung wilangan *pirang-pirang* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan *pirang-pirang* kalebet jinising tembung wilangan sadhengah amargi dereng dipunmangertosi gunggungipun kanthi pesti saha boten saged dipun-etang cacahipun. Pramila, tembung wilangan *pirang-pirang* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud rangkep ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah. Tembung wilangan *pirang-pirang* sejenis kaliyan tembung wilangan *akeh-akeh* ing *Rubrik Wacan Bocah Kalawarti Djaka Lodhang*.

c. Tembung Wilangan awujud Camboran

Tembung wilangan awujud camboran inggih menika kalih utawi langkung wujud dhasar ingkang dipunraketaken dados setunggal saengga saged mujudaken tembung wilangan enggal. Salah satunggaling wujud camboran ing *Rubrik Wacan Bocah* wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*, saged kapanggihaken ing jinising tembung wilangan kados ing ngandhap menika.

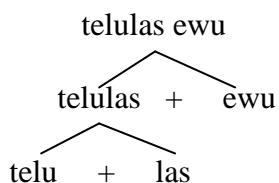
- 1) Tembung Wilangan awujud Camboran ing jinising tembung wilangan pokok temtu

Tembung wilangan awujud camboran ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika saged kapanggihaken wonten ing jinising tembung wilangan pokok temtu, kados ing ukara ngandhap menika.

(21) Kabeh udakara gunggung uwong *telulas ewu* (DL43/WB22/P2/K3).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *telulas ewu* kalebet tembung wilangan. Tembung *telulas ewu* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken cacahing tembung aran. Tembung aran wonten ing ukara nginggil inggih menika wong.

Tembung wilangan *telulas ewu* wonten ing nginggil menika kadadosan saking tigang morfem asal ingkang dipunraketaken dados setunggal saengga saged mujudaken tembung wilangan enggal ingkang dipunwastani tembung wilangan camboran. Dados, wujud tembung wilangan camboran *telulas ewu* kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan camboran *telulas ewu* menika kalebet jinising tembung wilangan pokok temtu amargi sampun dipunmangertosi gunggungipun kanthi pesti saha saged dipun-etang. Pramila, tembung wilangan *telulas ewu* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud camboran ing jinising tembung wilangan pokok temtu.

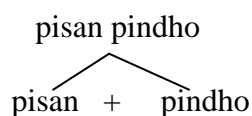
2) Tembung Wilangan awujud Camboran ing Jinising Tembung Wilangan Susun.

Tembung wilangan awujud camboran ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika saged kapanggihaken wonten ing jinising tembung wilangan susun, kados ing ukara ngandhap menika.

(22) “Ora mung *pisan pindho* kowe tansah meri lan ngumuke kabisanmu” (DL43/WB22/P2/K3).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *pisan pindho* kalebet tembung wilangan. Tembung *pisan pindho* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken sawijining bab. Sawijining bab wonten ing ukara nginggil inggih menika anggenipun meri lan ngumuke kabisan.

Tembung wilangan *pisan pindho* wonten ing nginggil menika kadadosan saking kalih morfem asal ingkang dipuraketaken dados setunggal saengga saged mujudaken tembung wilangan enggal ingkang dipunwastani tembung wilangan camboran . Dados, wujud tembung wilangan camboran *pisan pindho* kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan camboran *pisan pindho* menika kalebet jinising tembung wilangan susun amargi mratelakaken kaping pinten anggenipun tumindak. Pramila, tembung wilangan *pisan pindho* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud camboran ing jinising tembung wilangan susun.

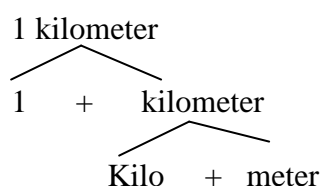
3) Tembung Wilangan awujud Camboran ing jinising Tembung Wilangan Ukuran

. Tembung wilangan awujud camboran ing *Rubrik Wacan Bocah* wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika saged kapanggihaken wonten ing jinising tembung wilangan ukuran, kados ing ukara ngandhap menika.

(23) Bendungan iki saiki penere arah ngalor mengulon saka Tugu Yogyakarta, adohe udakara **1 kilometer** mlebu wewengkon kampung Kricak Kidul (DL43/WB23/P13/K4).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *1 kilometer* kalebet tembung wilangan. Tembung *1 kilometer* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken sawijining bab. Sawijining bab wonten ing ukara nginggil inggih menika adohe.

Tembung wilangan *1 kilometer* wonten ing nginggil menika kadadosan saking tigang morfem asal ingkang dipuraketaken dados setunggal saengga saged mujudaken tembung wilangan enggal ingkang dipunwastani tembung wilangan camboran . Tembung wilangan menika kadadosan saking kalih jinis tembung wilangan inggih menika tembung wilangan pokok temtu *1* saha tembung wilangan ukuran *kilometer* saengga mujudaken jinis tembung wilangan awujud camboran. Dados, wujud tembung wilangan camboran *1 kilometer* kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan camboran *1 kilometer* menika kalebet jinising tembung wilangan ukuran amargi mratelakaken ukuran tebihing panggenan. Pramila, tembung wilangan *1 kilometer* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud camboran ing jinising tembung wilangan ukuran.

d. Tembung Wilangan awujud Gabungan (*Kombinasi*)

Tembung wilangan awujud gabunganinggi menika ngraketaken antawis wuwuhan kaliyan wujud rangkep, utawi saged antawis wuwuhan kaliyan wujud camboran. Tembung wilangan awujud gabungan wonten ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* saged kababar wonten ing ngandhap menika.

1) Tembung Wilangan awujud gabungan antawis wuwuhan kaliyan wujud rangkep)

Tembung wilangan awujud gabungan wonten ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* saged dipunwujudaken kanthi ngraketaken proses wuwuhan kaliyan wujud rangkep. Wuwuhan wonten ing wujud gabungan inggih menika wuwuhan (sa-) , (se-), (-e), (-a), saha (sa-/a). Sedayanipun saged kababar wonten ing ngandhap menika:

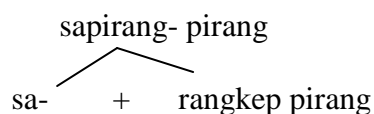
a) Tembung Wilangan awujud gabungan antawis ater-ater (sa-) kaliyan wujud rangkep ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah

Tembung wilangan awujud gabungan antawis ater-ater (sa-) kaliyan wujud rangkep ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika saged kapanggihaken wonten ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah, kados ing ukara ngandhap menika.

(24) Sing ngeneni wong wadon *sapirang-pirang* (DL41/WB22/P2/K4).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *sapirang-pirang* kalebet tembung wilangan. Tembung *sapirang-pirang* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken cacahing tembung aran. Tembung aran wonten ing ukara nginggil inggih menika wong wadon.

Tembung wilangan *sapirang-pirang* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘pirang’ ingkang dipunrangkep saha dipunraket dening morfem iket awujud ater-ater (sa-). Dados, wujud tembung wilangan *sapirang-pirang* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan awujud gabungan *sapirang-pirang* kalebet jinising tembung wilangan sadhengah amargi dereng dipunmangertosi gunggungipun saha boten saged dipun-etang kanthi pesti. Pramila, tembung wilangan *sapirang-pirang* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud gabungan antawis ater-ater (sa-) kaliyan rangkep ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah.

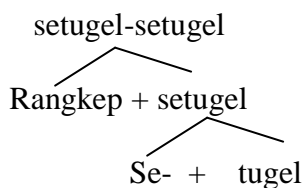
b) Tembung Wilangan awujud gabungan antawis ater-ater (se-) kaliyan wujud rangkep ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah

Tembung wilangan awujud gabungan antawis ater-ater (se-) kaliyan wujud rangkep ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika saged kapanggihaken wonten ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah, kados ing ukara ngandhap menika.

(25) Jatah apa? Pitakone ibu ora mudheng sebab Nisa olehe crita *setugel-setugel* (DL44/WB22/P2/K14).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *setugel-setugel* kalebet tembung wilangan. Tembung *setugel-setugel* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken sawijining bab. Sawijining bab wonten ing ukara nginggil inggih menika crita Nisa.

Tembung wilangan *setugel-setugel* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘tugel’ ingkang dipunraketi dening morfem iket awujud ater-ater (se-) lajeng dipunrangkep. Dados, wujud tembung wilangan gabungan *setugel-setugel* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan awujud gabungan *setugel-setugel* kalebet jinising tembung wilangan pokok sadhengah amargi boten saged dipun-etang cacahipun saha dereng dipunmangertosi gunggungipun kanthi pesti. Pramila, tembung wilangan *setugel-setugel* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud gabungan antawis ater-ater (se-) kaliyan rangkep ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah.

c) Tembung Wilangan awujud gabungan antawis panambang (-e) kaliyan wujud rangkep dwilingga ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah

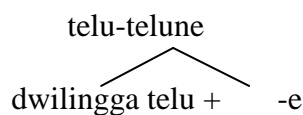
Tembung wilangan awujud gabungan antawis panambang (-e) kaliyan wujud rangkep dwilingga ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka*

Lodhang menika saged kapanggihaken wonten ing jinising tembung wilangan pokok *kolektif*, kados ing ukara ngandhap menika.

- (26) Esuke kucing cilik-cilik ***telu-telune*** teka tenan menyang omahe Pak Yadi, nuli padha dolanan (*DL50/WB22/P7/K1*).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *telu-telune* kalebet tembung wilangan. Tembung *telu-telune* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken cacahing tembung aran. Tembung aran wonten ing ukara nginggil inggih menika kucing cilik-cilik.

Tembung wilangan *telu-telune* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘telu’ ingkang dipunrangkep saha dipunraket dening morfem iket awujud panambang (-e). Dados, wujud tembung wilangan *telu-telune* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan wujud gabungan *telu-telune* kalebet jinising tembung wilangan pokok *kolektif* amargi mratelakaken kempalaning tembung aran. Pramila, tembung wilangan *telu-telune* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud gabungan antawis panambang (-e) kaliyan rangkep dwilingga ing jinising tembung wilangan pokok *kolektif*.

- d) Tembung Wilangan awujud gabungan antawis panambang (-e) kaliyan wujud rangkep dwipurwa ing jinising tembung wilangan pokok sadhengah

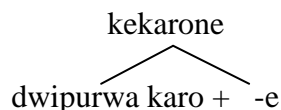
Tembung wilangan awujud gabungan antawis panambang (-e) kaliyan wujud rangkep dwipurwa ing *Rubrik Wacan Bocah* wonten *Kalawarti Djaka*

Lodhang menika saged kapanggihaken wonten ing jinising tembung wilangan pokok *kolektif*, kados ing ukara ngandhap menika.

- (27) Macan ana ngarep, kethek ana mburi. Ora let suwe ***kekarone*** banjur ketemu karo kidang sing lagi ngrengguti suket (DL42/WB22/P27/K2-3).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *kekarone* kalebet tembung wilangan. Tembung *kekarone* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken cacahing tembung aran. Tembung aran wonten ing ukara nginggil inggih menika kewan.

Tembung wilangan *kekarone* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘karo’ ingkang dipunrangkep wonten ing ngajeng saha dipunraket dening morfem iket awujud panambang (-e). Dados, wujud tembung wilangan *kekarone* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan wujud gabungan *kekaronee* kalebet jinising tembung wilangan pokok *kolektif* amargi mratelakaken kempalaning tembung aran. Pramila, tembung wilangan *telu-telune* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud gabungan antawis panambang (-e) kaliyan rangkep dwipurwa ing jinising tembung wilangan pokok *kolektif*.

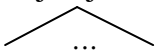
e) Tembung Wilangan awujud gabungan antawis panambang (-a) kaliyan wujud rangkep dwilingga ing jinising tembung wilangan pokok *distributif*.

Tembung wilangan awujud gabungan antawis panambang (-a) kaliyan wujud rangkep dwilingga ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika saged kapanggihaken wonten ing jinising tembung wilangan pokok *distributif*, kados ing ukara ngandhap menika.

(28) Keprungu pitakone Sang Prabu kang kaya mangkono ora ana ***siji-sijia*** kang wani mangsuli jalaran kabehpadha rumangsa salah lan wis tumindak ora jujur (*DL01/WB23/P13/K1*).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *siji-sijia* kalebet tembung wilangan. Tembung *siji-sijia* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken cacahing tembung aran. Tembung aran wonten ing ukara nginggil inggih menika tiyang.

Tembung wilangan *siji-sijia* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘siji’ ingkang dipunrangkep saha dipunraket dening morfem iket awujud panambang (-a). Dados, wujud tembung wilangan *siji-sijia* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Siji-sijia

 dwilingga siji + -a

Tembung wilangan wujud gabungan *siji-sijia* kalebet jinising tembung wilangan pokok *distributif* amargi mratelakaken *kebergiliran*. Pramila, tembung wilangan *siji-sijia* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud gabungan antawis panambang (-a) kaliyan rangkep dwilingga ing jinising tembung wilangan pokok *distributif*.

f) Tembung Wilangan awujud gabungan antawis wuwuhan gabung (sa/-a) kaliyan wujud rangkep dwilingga ing jinising tembung wilangan Pepasangan.

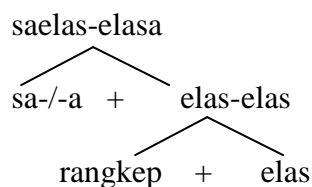
Tembung wilangan awujud gabungan antawis wuwuhan gabung (sa/-a). kaliyan wujud rangkep dwilingga ing Rubrik

Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika saged kapanggihaken wonten ing jinising tembung wilangan pokok *distributif*, kados ing ukara ngandhap menika.

(29) Kenes mangsuli, “ Ora kayaa, sadina during klebon gabah ***saelas-elasa*** (DL41/WB22/P5/K1).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *saelas-elasa* kalebet tembung wilangan. Tembung *saelas-elasa* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken cacahing tembung aran. Tembung aran wonten ing ukara nginggil inggih menika gabah.

Tembung wilangan *saelas-elasa* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal ‘elas’ ingkang dipunrangkep saha dipunraket dening morfem iket awujud wuwuhan gabung (sa/-a). Dados, wujud tembung wilangan *saelas-elasa* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan awujud gabungan *saelas-elasa* kalebet jinising tembung wilangan pemasangan amargi dipunginakaken kangge merangaken tembung aran ing *kategori tartamtu (khusus)*. Pramila, tembung wilangan *saelas-*

elasa kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud gabungan antawis wuwuhan gabung (sa/-a) kaliyan rangkep dwilingga ing jinising tembung wilangan pokok *distributif*.

2) Tembung Wilangan awujud gabungan antawis *proses wuwuhan kaliyan wujud camboran*)

Tembung wilangan awujud gabungan wonten ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* saged dipunwujudaken kanthi ngraketaken proses wuwuhan kaliyan wujud camboran. Wonten ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*, wonten kalih wujud ingkang saged kapanggihaken. Sedayanipun saged kababar kados ing ngandhap menika.

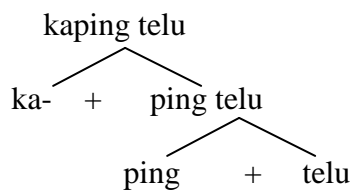
a) Tembung Wilangan awujud gabungan antawis ater-ater (ka-) kaliyan wujud camboran ing jinising tembung wilangan susun.

Tembung wilangan awujud gabungan antawis ater-ater (ka-). kaliyan wujud camboran ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika saged kapanggihaken wonten ing jinising tembung wilangan susun, kados ing ukara ngandhap menika.

(30) Bagas olehe mlayu tekan ngarep omahe Mbah Mento kasil disikep lan dicablek ***kaping telu*** dening Sindhu sing sadurunge amping-ampingan wit Sukun (DL48/WB23/P20/K2).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *kaping telu* kalebet tembung wilangan. Tembung *kaping telu* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken sawijining bab. Sawijining bab wonten ing ukara nginggil inggih menika kasil anggenipun nyikep kaliyan nyablek.

Tembung wilangan *kaping telu* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal utawi tembung ping kaliyan telu ingkang dipuncambor saha dipunraketaken dening morfem iket awujud ater-ater (ka-). Dados, wujud tembung wilangan *kaping telu* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan awujud gabungan *kaping telu* kalebet jinising tembung wilangan susun amargi mratelakaken kaping pinten anggenipun tumindak. Pramila, tembung wilangan *kaping telu* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud gabungan antawis ater-ater *ka-* kaliyan wujud camboran ing jinising tembung wilangan susun.

b) Tembung Wilangan awujud gabungan antawis ater-ater Nasal(*ma-*) kaliyan wujud camboran ing jinising tembung wilangan pokok *distributif*.

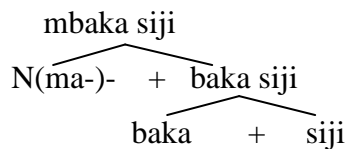
Tembung wilangan awujud gabungan antawis ater-ater N(*ma-*). kaliyan wujud camboran ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika saged kapanggihaken wonten ing jinising tembung wilangan pokok *distributif*, kados ing ukara ngandhap menika.

(31) Mangkono uga wedhus-wedhus sing gungunge ora kurang saka satus iku ***mbaka siji*** didol dening Kadir (DL49/WB22/P8/K5).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *mbaka siji* kalebet tembung wilangan. Tembung *mbaka siji* kalebet tembung wilangan

amargi mratelakaken cacahing tembung aran. Tembung aran wonten ing ukara nginggil inggih menika wedhus-wedhus.

Tembung wilangan *mbaka siji* wonten ing nginggil menika kadadosan saking morfem asal utawi tembung baka kaliyan siji ingkang dipuncambor saha dipunraketaken dening morfem iket awujud ater-ater N(ma-). Dados, wujud tembung wilangan *mbaka siji* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan awujud gabungan *mbaka siji* kalebet jinising tembung wilangan pokok *distributif* amargi mratelakaken *keterbagian*. Pramila, tembung wilangan *mbaka siji* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud gabungan antawis ater-ater N(ma-) kaliyan wujud camboran ing jinising tembung wilangan pokok *distributif*.

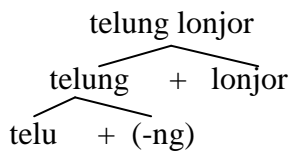
c) Tembung wilangan awujud gabungan antawis wuwuhan (-ng) kaliyan wujud camboran ing jinising tembung wilangan ukuran.

Tembung wilangan awujud gabungan antawis wuwuhan (-ng) kaliyan wujud camboran ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika saged kapanggihaken wonten ing jinising tembung wilangan ukuran, kados ing ukara ngandhap menika.

(32) “Wis kana lowe ndang bali, kudamu tinggalen lank owe tak paringi *telung lonjor* emas. (DL46/WB22/P10/K5).

Saking andharan ing nginggil, saged dipuntingali bilih tembung *telung lonjor* kalebet tembung wilangan. Tembun *telung lonjor* kalebet tembung wilangan amargi mratelakaken cacahing tembung aran. Tembung aran wonten ing ukara nginggil inggih menika emas.

Tembung wilangan *telung lonjor* wonten ing nginggil menika kadadosan saking tembung telu kaliyan lonjor ingkang dipuncambor. Morfem asal ‘telu’ dipunraketaken kaliyan morfem iket awujud wuwuhan (-ng). Dados, wujud tembung wilangan *telung lonjor* menika kadadosan kanthi ngewahi tembung kados ing ngandhap menika.

Tembung wilangan awujud gabungan *telung lonjor* kalebet jinising tembung wilangan ukuran amargi mratelakaken ukuran cacahing emas . Pramila, tembung wilangan *telung lonjor* kalebet tembung wilangan awujud *polimorfemis* ingkang wujud gabungan antawis wuwuhan (-ng) kaliyan wujud camboran ing jinising tembung wilangan ukuran. Tembung wilangan *telung lonjor* sejenis kaliyan tembung wilangan *telung purnama* ing Rubrik Wacan Bocah Kalawarti Djaka Lodhang.

BAB V PANUTUP

A. Dudutan

Adhedhasar asiling panaliten saha pirembaganipun babagan tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang*, saged dipunpendhet dudutan. Dudutanipun saged dipunringkes kados ing ngandhap menika.

1. Wujud tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten Kalawarti Djaka Lodhang menika wonten kalih warni inggih menika tembung wilangan awujud *monomorfemis* saha tembung wilangan awujud *polimorfemis*. Tembung wilangan awujud *polimorfemis* saged kaperang dados sekawan inggih menika tembung wilangan awujud andhahan, tembung wilangan awujud camboran saha tembung wilangan awujud gabungan (*kombinasi*) inggih menika *kombinasi* antawis wujud andhahan kaliyan wujud rangkep saha tembung wilangan awujud gabungan antawis wujud andhahan kaliyan wujud camboran.

Sedaya wujud tembung wilangan ing nginggil saged kapanggihaken ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* amargi Rubrik Wacan Bocah menika kalebet cariyos ingkang cekak saha ngginakaken basa kanthi wujud tetembungan ingkang mawarni-warni. Pramila, wujudipun tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah menika saged katingal.

2. Jinising tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika wonten gangsal warni inggih menika tembung wilangan pokok, tembung wilangan pecahan, tembung wilangan susun, tembung wilangan ukuran, saha tembung wilangan pepasangan. Jinis tembung wilangan pokok saged dipunperang dados sekawan, inggih menika tembung wilangan pokok temtu, tembung wilangan pokok sadhengah (boten temtu), tembung wilangan pokok *kolektif* saha tembung wilangan pokok *distributif*.

Sedaya jinising tembung wilangan saged kapanggihaken ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* amargi Rubrik Wacan Bocah menika amargi Rubrik menika ngandharakeen bab ingkang mawarni-warni. Pramila, wonten ing Rubrik Wacan Bocah menika ugi dipunandharaken tembung wilangan ingkang mawarni-warni.

B. Implikasi

Asiling panaliten menika nyengkuyung *teori* tata tembung ing babagan wujud saha jinising tembung wilangan. Pasinaon babagan tembung wilangan menika, saged mbiyantu para pangangge basa Jawi saha masarakat Jawi (mliginipun mahasiswa PBD) ingkang kepengin gladhen ngronce tetembungan saengga mujudaken tembung ingkang trep saha runtut. Asiling panaliten menika ugi saged mbiyantu wonten ing piwulangan sadinten-dinten kangge siswa-siswa SD, SMP, saha SMA.

C. Pamrayogi

Panaliten babagan tembung wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten *Kalawarti Djaka Lodhang* menika, manggihaken manekawarni tembung wilangan. Bab menika saged katingal saking panganggenipun tembung wilangan ing awujud *monomorfemis* saha *polimorfemis*.

Adhedhasar asiling panaliten saha dudutanipun ingkang sampun dipunandharaken ing nginggil, ing perangan menika panaliti badhe suka pamrayogi. Pamrayoginipun inggih menika supados wonten panaliten salajengipun ingkang ngrembag manekawarni tembung wilangan ing babagan wujud saha jinis tembung wilangan utawi saged ngrembag tembung wilangan ing babagan sanesipun, mliginipun ing babagan *fungsi*-nipun.

KAPUSTAKAN

- Alwasilah. 1985. *Linguistik Suatu Pengantar*. Bandung: Angkasa.
- Antonsuhono. 1953. *Rirengkesaning Paramasastra Djawa II*. Yogyakarta: Hien Hoo Sing.
- Cahyono, Bambang Yudi. 1995. *Kristal-kristal Ilmu Bahasa*. Surabaya: Airlangga University Press.
- Chaer, Abdul. 1994. *Gramatika Bahasa Indonesia*. Jakarta: Rineka Cipta.
- Muhamad. 2011. *Metode Penelitian Bahasa*. Yogyakarta: Carasvatibooks.
- Mulyana. 2005. *KAJIAN WACANA Teori, Metode dan aplikasi Prinsip-Prinsip Analisis wacana*. Yogyakarta: Tiara Wacana.
- _____. 2007. *Morfologi Bahasa Jawa*. Yogyakarta: Kanwa Publisier.
- Nurhayati, dan Siti Mulyani. 2006. *Linguistik Bahasa Jawa: Kajian Fonologi, Morfologi, Sintaksis, dan Semantik*. Yogyakarta: Bagaskara.
- Ramlan, M. 1987. *Ilmu Bahasa Indonesia Morfologi Suatu Tinjauan Deskriptif*. Yogyakarta: C.V. Karyono.
- Samarlam. 1994. *Aspektualitas Bahasa Jawa: Kajian Morfologi Dan Sintaksis*. Surakarta: Pustaka Cakra..
- Samsuri. 1982. *Analisis Bahasa*. Jakarta. Eirlangga.
- _____. 1998. *Morfologi Dan Pembentukan Kata*. Jakarta. Depdikbud.
- Setiyadi, Bambang. 2006. *Metode Penelitian untuk Pengajaran Bahasa Asing Pendekatan Kuantitatif dan Kualitatif*. Yogyakarta: Graha Ilmu.
- Soeparno. 2003. *Dasar-Dasar Linguistik*. Yogyakarta: PT Tiara.
- Sudarsa, Caca. 1995. *Cerita Rakyat dalam Majalah Berbahasa Jawa 1980-an*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa Departemen Pendidikan dan Kebudayaan.
- Sudaryanto. 1988. *Metode Linguistik*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.

_____. 1991. *Tata Bahasa Baku Bahasa-Jawa*. Yogyakarta: Duta Wacana University Press.

Sutrisna Wibawa, dkk. 2004. *Buku Pegangan Kuliah Mata pelajaran Bahasa Jawa*. Yogyakarta: Fakultas Ilmu Pendidikan UNY.

Uhlenbeck, E.m. 1982. *Kajian Morfologi Bahasa Jawa*. Jakarta: Djambatan.

Verhaar, J.W.M. 1995. *Pengantar Linguistik*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.

Wedhawati, dkk. 2006. *Tata Bahasa Jawa Muthakhir. Edisi Revisi*. Yogyakarta: Kanisius.

LAMPIRAN

Tabel 4: Data Tembung Wilangan ing Rubrik Wacan Bocah wonten Kalawarti Djaka Lodhang

No	Data saha sumber data	Wujud Tembung Wilangan					Jinis Tembung Wilangan								Katerangan
		Mono	Poli				Po				Pc	Ss	Uk	Pp	
			wa	wr	wc	wk	pt	Ps	pk	pd					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1.	Nandur pari <i>setaun</i> mung <i>sepisan</i> , nanging panenane bisa dipangan sak anak putu isih ajeg lumintu. (DL40/WB22/P1/K3)		√ √									√	√		Wujud: setaun saha sepisan awujud <i>polimorfemis</i> inggih menika wujud andhahan (ater-ater se-). <div><div>setaun</div><div>se- + taun</div><div>sepisan</div><div>se- + pisan</div></div> Jinis: setaun : wilangan ukuran amargi mratelakaken ukuran wekdal. sepisan : wilangan susun amargi mratelakaken kaping pinten anggenipun tumindak.

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
2.	Akeh rakyat Demak kang padha kecukupan uriye. (DL40/WB22/P1/K4)	√						√							<p>Wujud: <i>monomorfemis</i> amargi awujud tembung lingga (kadadosan saking setunggal morfem).</p> <p>Jinis: tembung wilangan sadhengah amargi dereng mangrtos cacahipun saha mboten saged mangsuli pitakenan <i>pronomina interogatif</i> ‘pira’ kanthi pesti</p>
3.	Kala semana Kanjeng Sunan Kalijaga isih sugeng, lan yuswane kurang luwih 60 taun . (DL40/WB22/P2/K1)				√								√		<p>Wujud : <i>polimorfemis</i> amargi kadadosan saking kalih morfem</p> <p>60 taun</p> <p>60 + taun</p> <p>Jinis: tembung wilangan ukuran amargi mratelakaken ukuran cacahing yuswa.</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
4.	Ora gantalan wektu, saka gegrumbulan alas Tambakbaya mau metu wong cacah 5 nganggo kathok lan klambi sarwa ireng. (DL40/WB22/P4/K2)	√					√								Wujud: <i>monomorfemis</i> amargi tembung 5 (lima) awujud tembung lingga ingkang kadadosan saking setunggal morfem. Jinis: tembung wilangan pokok temtu amargi sampun mangertos cacahipun.
5.	Kala semana empu Supa lagi kesusahan, merga anake lanang Sora kang nembe umur 6 taun , mati merga keplepeg ing blumbang. (DL40/WB22/P19/K5)				√								√		Wujud: <i>polimorfemis</i> amargi kadadosan saking kalih morfem. <div style="text-align: center;"> 6 taun / \ 6 + taun </div> Jinis: tembung wilangan ukurang amargi mratelakaken cacahing umur.
6.	Wektu iku Dewi Rasa Wulan lagi olah-olah, ana ing pawon, mbeleh jago kampung lan uga nyekel lele cacah 4 , kanggo persiapan dhahar sore. (DL40/WB22/P23/K1)	√					√								Wujud: <i>monomorfemis</i> amargi tembung 4 (papat) awujud tembung lingga ingkang kadadosan saking setunggal morfem. Jinis: tembung wilangan pokok temtu amargi sampun mangertos cacahipun.

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
7.	Ana glathik telu padha mencok ing wit sawo. (DL41/WB22/P1/K1)	√					√								<p>Wujud: <i>monomorfemis</i> amargi tembung 3 (telu) kadadosan saking setunggal morfem.</p> <p>Jinis: tembung wilangan pokok temtu amargi sampun mangertos cacahipun.</p>
8.	Sing siji parabane Kenes, sebab yen mencok buntute jenthat-jenthit. (DL41/WB22/P1/K4)		√				√								<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud andhahan (ater-ater sa-)</p> <div style="text-align: center;"> <p>siji</p> <p>sa- + iji</p> </div> <p>Jinis: tembung wilangan pokok temtu amargi sampun mangertos cacahipun.</p>
9.	Sijine Trinil, sebab yen mlaku trinil-trinil. (DL41/WB22/P1/K5)		√				√								<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud andhahan (wuwuhan gabung (sa-/e)).</p> <div style="text-align: center;"> <p>sijine</p> <p>sa-/e + iji</p> </div> <p>Jinis: tembung wilangan pokok temtu amargi sampun mangertos cacahipun.</p>

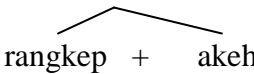
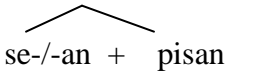
Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
10.	Sing ngeneni wong wadon sapirang-pirang . (DL41/WB22/P2/K4)					✓		✓							<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud sesarengan (wuwuhan+ rangkep)</p> <p>sapirang-pirang</p> <pre> graph TD A[sapirang-pirang] --- B[sa-] A --- C[+] A --- D[pirang-pirang] D --- E[rangkep] D --- F[pirang] </pre> <p>Jinis: tembung wilangan pokok sadhengah amargi dereng mangertos cacahipun.</p>
11.	Kenes mangsuli, “ Ora kayaa, sadina durung klebon gabah saelas-elasa . (DL41/WB22/P5/K1)		✓			✓							✓	✓	<p>Wujud: <i>polimorfemis</i></p> <p>Sadina : wujud andhahan (ater-ater sa-)</p> <p>Saelas-elasa: wujud sesarengan (wuwuhan+ rangkep)</p> <pre> graph TD A[sadina] --- B[sa-] A --- C[dina] D[saelas-elasa] --- E[sa-/-a] D --- F[rangkep] D --- G[elas] </pre> <p>Jinis: sadina : tembung wilangan ukuran amargi mratelakaken ukuran cacahing dina. Saelas-elasa: tembung wilangan pepasangan amargi kangge merangaken tembung aran ing <i>kategori</i> tartamtu. Tembung arani pun inggih menika gabah.</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
12.	Pari dipeki kabeh. (DL41/WB22/P6/K2)	√						√							<p>Wujud: <i>monomorfemis</i> amargi tembung kabeh awujud tembung lingga ingkang kadadosan saking setunggal morfem.</p> <p>Jinis: tembung wilangan pokok sadhengah amargi dereng mangertos cacahipun.</p>
13.	Sing tak weruhi mung ana wong wadon pirang-pirang padha anggendhong pari. (DL40/WB23/P20/K2)			√				√							<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang awujud rangkep (dwilingga)</p> <p style="text-align: center;">pirang-pirang</p> <p style="text-align: center;">└───┬───┘</p> <p style="text-align: center;">rangkep + pirang</p> <p>Jinis: tembung wilangan pokok sadhengah amargi dereng mangertos cacahipun.</p>
14.	Mengko sedhela engkas arep dituduhake enggone dening angin. (DL41/WB23/P26/K2)		√					√							<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang awujud andhahan kanthi ater-ater se-</p> <p style="text-align: center;">sedhela</p> <p style="text-align: center;">└───┬───┘</p> <p style="text-align: center;">se- + dhela</p> <p>Jinis: tembung wilangan pokok sadhengah amargi dereng mangertos cacahipun.</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
15.	Nalika arep mampir ngombe ing sendhang, aku kurang ngati-ati, dadine aku bias kakurung kaya iki, “kandhane macan akeh-akeh . (DL42/WB22/P2/K5)			√				√							<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud rangkep (dwilingga)</p> <p style="text-align: center;">akeh-akeh rangkep + akeh</p> <p>Jinis: tembung wilangan pokok sadhengah amargi dereng mangertos cacahipun.</p>
16.	Sapa wae sing sepisanan bias awake dhewe pethuki ing dalan. (DL42/WB22/P15/K1)		√									√			<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang awujud andhahan (wuwuhan gabung (se-/an)).</p> <p style="text-align: center;">sepisanan se-/an + pisan</p> <p>Jinis: tembung wilangan susun amargi mratelakaken kaping pinten anggenipun tumindak.</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
17.	Macan ana ngarep, kethek ana mburi. Ora let suwe kekarone banjur ketemu karo kidang sing lagi ngrengguti suket (DL42/WB22/P27/K2-3).					√			√						<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud sesarengan (rangkep dwipurwa+wuwuhan).</p> <p style="text-align: center;">kekarone</p> <p style="text-align: center;">└───┬───</p> <p style="text-align: center;">kekaro + -e</p> <p style="text-align: center;">└───┬───</p> <p style="text-align: center;">dwipurwa + karo</p> <p>Jinis: tembung wilangan pokok <i>kolektif</i> amagi mratelakaken kempalan utawi <i>himpunan</i>.</p>
18.	Ora nunggu diaba kaping pindho , kethek enggal lunga ning galake papan kono. (DL42/WB22 /P45/K1)					√						√			<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud sesarengan (wuwuhan+camboran).</p> <p>kaping pindho</p> <p style="text-align: center;">└───┬───</p> <p style="text-align: center;">ka- + ping pindho</p> <p style="text-align: center;">└───┬───</p> <p style="text-align: center;">ping + pindho</p> <p>Jinis: tembung wilangan susun amagi mratelakaken kaping pinten anggenipun tumindak.</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
19.	Kabeh udakara gunggung uwong telulas ewu. (DL43/WB22/P2/K3)				√		√								<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud camboran.</p> <pre> graph TD A[telulas ewu] --> B[telulas + ewu] B --> C[telu + las] </pre> <p>Jinis: tembung wilangan pokok temtu amargi sampun mangertos cacahipun.</p>
20.	“Menawi panci wonten ingkang betahaken, inggih kersanipun mendhet piyambak sacekapipun Gusti.” (DL43/WB23/P10/K10)		√					√							<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud andhahan (wuwuhan gabung (sa- /-ipun)).</p> <pre> graph TD A[sacekapipun] --> B[sa-/ipun + cepak] </pre> <p>Jinis: tembung wilangan pokok sadhengah amargi dereng mangertos cacahipun.</p>
21.	Bendungan iki saiki penere arah ngalor ngulon saka Tugu Yogyakarta, adohe udakara 1 kilometer mlebu wewengkon kampong Kricak Kidul. (DL43/WB23/P13/K4)				√								√		<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> awujud camboran kadadosan saking tigang morfem.</p> <pre> graph TD A[1 kilometer] --> B[1 + kilometer] B --> C[kilo + meter] </pre> <p>Jinis: tembung wilangan ukuran amargi mratelakaken ukuran tebih.</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
22.	Sepatu waton dicopot, malah sing setengah rada diuncalake (DL44/WB22/P1/K5).		√								√				<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud andhahan (ater-ater se-).</p> <p style="text-align: center;"> setengah / \ se- + tengah </p> <p>Jinis: tembung wilangan pecahan amargi cacahipun boten ngantos setunggal</p>
23.	Jatah apa? Pitakone ibu ora mudheng sebab Nisa olehe crita setugel-setugel . (DL44/WB22/P2/K14)					√		√							<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud gabungan (rangkep+ wuwuhan).</p> <p style="text-align: center;"> setugel-setugel / \ rangkep + setugel / \ se- + tugel </p> <p>Jinis: tembung wilangan pokok sadhengah amargi dereng mangertos cacahipun.</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
24.	Nanging ora akeh, mung rong kothak plastik. (DL44/WB22/P3/K5)					√							√		<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud gabungan antawis wuwuhan (-ng)+ camboran.</p> <p>rong kothak plastik</p> <pre> / \ ro(ng) + kothak plastik / \ kothak + plastik </pre> <p>Jinis: tembung wilangan ukuran amargi mratelakaken ukuran cacahing barang.</p>
25.	Sing sakothak diwenehake bocah lanang, sing sakothak maneh jatahe bocah wadon. (DL44/WB22/P3/K7)		√										√		<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud andhahan (ater-ater sa-).</p> <p>sakothak</p> <pre> / \ sa- + kothak </pre> <p>Jinis: tembung wilangan ukuran amargi mratelakaken ukuran cacahing barang.</p>
26.	Pindho , sega ing njero soblog dikedhuk, dipindah menyang <i>magic jar.</i> (DL44/WB22/P22/K2)	√										√			<p>Wujud : <i>monomorfemis</i> (kadadosan saking 1 morfem)</p> <p>Jinis: tembung wilangan susun amargi mratelakaken kaping pinten anggenipun tumindak.</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
27.	Aku mangkel, merga mau isih lagi maem saemplokan , durung kober ngicipi akeh. (DL44/WB22/P3/K12)		√										√		<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud andhahan (wuwuhan gabung (sa-/-an)).</p> <p style="text-align: center;">saemplokan</p> <p style="text-align: center;">sa-/-an + emplok</p> <p>Jinis: tembung wilangan ukuran mratelakaken ukuran cacahing maem.</p>
28.	Ora nganti sepuluh menit . Nisa wis tekan omah karo nggawa parutan klapa. (DL44/WB22/P4/K1)					√							√		<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud gabungan (ater-ater (se-) + wujud cambor).</p> <p style="text-align: center;">sepuluh menit</p> <p style="text-align: center;">sepuluh + menit</p> <p style="text-align: center;">se- + puluh</p> <p>Jinis: tembung wilangan ukuran amargi mratelakaken ukuran cacahing wedal.</p>

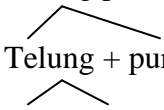
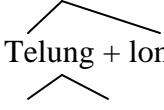
Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
29.	Nisa mbukak kulkas, njupuk endhog loro, diublak ing mangkok banjur digoreng nganggo wajan dadar lan ora nganti limang menit wis mateng. (DL44/WB23/P/K3)					√							√		<p>Wujud: <i>Polimorfemis</i> awujud gabungan antawis wuwuhan (-ng) + wujud camboran.</p> <p>limang menit</p> <pre> / \ limang + menit / \ lima + (-ng) </pre> <p>Jinis: tembung wilangan ukuran amargi mratelakaken ukuran cacahing menit.</p>
30.	Nisa mbukak kulkas, njupuk endhog loro , diublak ing mangkok banjur digoreng nganggo wajan dadar. (DL44/WB23/P6/K1)	√					√								<p>Wujud: <i>monomorfemis</i> amargi kadadosan saking setunggal morfem</p> <p>Jinis: tembung wilangan pokok temtu amargi sampun mangertos cacahipun.</p>
31.	Sauntara iku ibu uga wis rampung anggone meresi klapa lan nyiapake bumbu sega kuning. (DL44/WB23/P7/K1)		√					√							<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud andhahan (ater-ater sa-)</p> <p>sauntara</p> <pre> / \ sa- + untara </pre> <p>Jinis: tembung wilangan pokok sadhengah amargi dereng mangertos cacahipun.</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
32.	<i>Sajam</i> candhake sega kuning sing dimasak dening ibu wis mateng. (DL44/WB23/P7/K2)		√										√		<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud andhahan (ater-ater sa-).</p> <p style="text-align: center;">sajam</p> <p style="text-align: center;">sa- + jam</p> <p>Jinis: tembung wilangan ukuran amargi mratelakaken ukuran cacahing jam (wekdal).</p>
33.	Mengko bathine bisa <i>paro edhang</i> lan bebathen saka sega kuning iku mengkone bisa kok tabung dhewe. (DL44/WB23/P7/K8)				√			√							<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud camboran.</p> <p style="text-align: center;">paro edhang</p> <p style="text-align: center;">paro + edhang</p> <p>Jinis: tembung wilangan pokok sadhengah amargi dereng mangertos cacahipun.</p>
34.	“Ora mung <i>pisan pindho</i> kowe tansah meri lan ngumuke kabisanmu.” (DL45/WB23/P18/K1)				√							√			<p>Wujud: <i>Polimorfemis</i> amargi kadadosan langkung saking setunggal morfem</p> <p style="text-align: center;">pisan pindho</p> <p style="text-align: center;">pisan pindho</p> <p>Jinis: tembung wilangan susun amargi mratelakaken kaping pinten anggenipun tumindak.</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
35.	<p>Telung purnama saka kadadean iku , katon manuk guweg mabur-mabur. (DL45/P26/P1/K1)</p>					√							√		<p>Wujud: <i>Polimorfemis</i> awujud gabungan antawis wuwuhan (-ng) + wujud camboran. Telung purnama Telung + purnama Telu + (-ng) Jinis: Tembung wilangan ukuran amargi mratelakaken ukuran cacahing purnama.</p>
36.	<p>“ Wis kana kowe ndang bali, kudamu tinggalen lan kowe tak paringi telung lonjor emas. (DL46/WB22/P10/K5)</p>					√							√		<p>Wujud: <i>Polimorfemis</i> awujud gabungan antawis wuwuhan (-ng) + wujud camboran. Telung lonjor Telung + lonjor Telu + (-ng) Jinis: Tembung wilangan ukuran amargi mratelakaken ukuran cacahing emas.</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
37.	Let sawetara dina saka anggone mati Si Putih, Suho ngimpi ketemu karo Si Putih. (DL46/WB22/P15/K3)		√					√							<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud andhahan (ater-ater sa-)</p> <p>sawetara</p> <pre> /\ sa- + wetara </pre> <p>Jinis: tembung wilangan sadhengah amargi dereng mangertos cacahipun.</p>
38.	Nanging Mbah Mur uga duwe kebon ora ketang mung saumprit . (DL47/WB22/P17/K2)		√					√							<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang awujud andhahan (ater-ater sa-)</p> <p>saumprit</p> <pre> /\ sa- + umprit </pre> <p>Jinis: tembung wilangan pokok sadhengah amargi dereng mangertos cacahipun.</p>
39.	Nalika Mbah mur bener-bener mlebu alas, bocah enem kuwi saya gumun. (DL47/WB23/P34/K2)	√					√								<p>Wujud: <i>monomorfemis</i> amargi kadadosan saking setunggal morfem (wujud lingga)</p> <p>Jinis: tembung wilangan pokok temtu amargi sampun mangertos cacahipun.</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
40.	Rampunge dolanan jam sepuluh. (DL48/WB22/P7/K2)		√				√								<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> awujud andhahan (ater-ater se-) sepuluh</p> <p>se- + puluh</p> <p>Jinis: tembung wilangan pokok amargi mratelakaken cacah ingkang saged kaetang.</p>
41.	Hendy sing disikep Arief kasil dicablek ping telu , dadi tawanan. (DL48/WB23/P20/K1)				√							√			<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud camboran amargi kadadosan saking kalih <i>morfem</i> ingkang wujud dhasar (lingga) ping telu</p> <p>ping + telu</p> <p>Jinis: tembung wilangan susun amargi mratelakaken kaping pinten anggenipun tumindak.</p>
42.	Bagas olehe mlayu tekan ngarep omahe Mbah Mento kasil disikep lan dicablek kaping telu dening Sindhu sing sadurunge amping-ampingan wit Sukun. (DL48/WB23/P20/K2)											√			<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud gabungan antawis (wuwuhan+ camboran) kaping telu</p> <p>ka- + ping telu</p> <p>ping + telu</p> <p>Jinis: tembung wilangan susun amargi mratelakaken kaping pinten anggenipun tumindak</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
43.	Tekan etungan <i>katelu</i> , bocah-bocah sing entuk giliran ndelik wis ora katon. (DL48/WB23/P22/K6)		√									√			Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud andhahan (ater-ater ka-) <div style="text-align: center;"> katelu └───┘ ka- + telu </div> Jinis Jinis: tembung wilangan susun amargi mratelakaken kaping pinten anggenipun tumindak.
44.	Sisihane wis ndhisiki kondur ing alam kelanggengan <i>15 taun</i> kepungkur, ninggalake anak telu sing isih cilik-cilik yaiku, Kamal, Kadir, lan Kamdi. (DL49/WB22/P1/K2)				√								√		Wujud: <i>polimorfemis</i> amargi kadadosan saking 2 morfem. <div style="text-align: center;"> 15 taun └───┘ 15 + taun </div> Jinis : tembung wilangan ukuran amargi mratelakaken cacahin taun.
45.	“Bapak sampun ngendika kados makaten, Bapak kedah sehat lan saged nengahi kula <i>sedaya</i> , “aloke Kamdi karo nyekeli tangane bapake. (DL49/WB22/P4/K5)	√						√							Wujud: <i>monomorfemis</i> amargi kadadosan saking setunggal morfem inggih menika wujud lingga Jinis : tembung wilangan pokok sadhengah amargi dereng dipunmangertosi cacahipun. Cacahipun taun boten saged dipun-etang.

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
46.	Mangkono uga wedhus-wedhus sing gunggunge ora kurang saka satus iku mbaka siji didol dening Kadir. (DL49/WB22/P8/K5)		√			√	√			√					<p>Wujud: <i>polomorfemis</i>. satus: wujud andhahan (ater-ater sa-) mbaka siji : wujud sesarengan satus mbaka siji</p> <p>sa- + atus N(ma-) + baka siji</p> <p>Jinis: satus: tembung wilangan pokok temtu amargi saged dipunetang cacahipun. mbaka siji: tembung wilangan pokok <i>distributif</i> amargi mratelakaken <i>keterbagian</i>.</p>
47.	Piye yen tak bayar separo dhisik, sisane telung sasinan maneh, sedheng dhuwitku wis nglumpuk maneh. (DL49/WB23/P11/K5)		√					√							<p>Wujud: <i>polomorfemis</i> ingkang wujud andhahan (ater-ater se-)</p> <p>separo</p> <p>se- + paro</p> <p>Jinis: tembung wilangan pokok sadhengah amargi dereng mangertos cacahipun.</p>

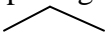
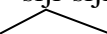
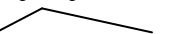
Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
48.	Esuke kucing cilik-cilik telu-telune teka tenan menyang omahe Pak Yadi, nuli padha dolanan. (DL50/WB22/P7/K1)					√			√						<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud gabungan</p> <p style="text-align: center;">Telu-telune</p> <p style="text-align: center;">└───┘</p> <p style="text-align: center;">Telu-telu + -e</p> <p style="text-align: center;">└───┘</p> <p style="text-align: center;">rangkep + telu</p> <p>Jinis: tembung wilangan pokok <i>kolektif</i> amargi mratelakaken himpunan.</p>
49.	Ngolah sawah sing mung sethithik tinggalane wong tuwane. (DL51/WB22/P1/K4)					√		√							<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud sesarengan (rangkep dwiwasana+ afiksasi)</p> <p style="text-align: center;">sethithik</p> <p style="text-align: center;">└───┘</p> <p style="text-align: center;">dwiwasana + sithik</p> <p style="text-align: center;">└───┘</p> <p style="text-align: center;">sa + thithik</p> <p>Jinis: tembung wilangan pokok sadhengah amargi cacahing barang boten saged dipun-etang.</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
50.	Nyawang blegere saklepasan wae pancen wes kethok yen Rendi kui seko kutho. (DL52/WB23/P24/K2)		√											√	<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud andhahan (wuwuhan gabung (sa-/-an)).</p> <p style="text-align: center;">saklepasan</p> <pre> / \ sa-/-an + klepas </pre> <p>Jinis: tembung wilangan pepasangan amargi merangaken tembung aran blegere.</p>
51.	Jalaran babar pisan ora ono maling kang wani njupuk barang duweke warga. (DL01/WB22/P1/K5)	√										√			<p>Wujud: <i>monomorfemis</i> amargi kalebet tembung lingga (kadadosan saking setunggal morfem)</p> <p>Jinis: tembung wilangan susun amargi mratelakaken kaping pinten anggenipun tumindak.</p>
52.	Kabeh warga sauger umure ngancik rong puluh taun dikeparengake melu sayembara. (DL01/WB22/P4/K3)				√								√		<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud camboran.</p> <p style="text-align: center;">rong puluh taun</p> <pre> / \ rong puluh+ taun / \ rong + taun </pre> <p>Jinis: tembung wilangan ukuran ingkang mratelakaken ukuran cacahing taun.</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
53.	Kira-kira kang wani melu sayembara kuwi mung kari cacah <i>seket</i> . (DL01/WB22/P7/K2)		√				√								Wujud: <i>monomorfemis</i> amargi kalebet tembung lingga (kadadosan saking setunggal morfem). Jinis: tembung wilangan pokok temtu amargi cacahipun saged dipun-etang.
54.	Meruh Wicitra melu sayembara kuwi ana <i>saperangan</i> aweh pangalembana lan ana kang aweh pangece. (DL01/WB22/P7/K5)		√					√							Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud andhahan (wuwuhan gabung sa-/an). <div style="text-align: center;"> saperangan sa-/an + perang </div> Jinis: tembung wilangan pokok sadhengah amargi cacahipun boten saged dipun-etang.
55.	Keprungu pitakone Sang Prabu kang kaya mangkono ora ana siji-sijia kang wani mangsuli jalaran kabeh padha rumangsa salah lan wis tumindak ora jujur. (DL01/WB23/P13/K1)					√				√					Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud gabungan (rangkep+wuwuhan) <div style="text-align: center;"> siji-sijia siji-siji + (-a) rangkep + siji </div> Jinis: tembung wilangan pokok <i>distributif</i> amargi mratelakaken <i>kebegiliran</i> .

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
56.	Ana wong kepengen seneng <i>sithik</i> wae ora oleh, “bathine mangkel.” (DL02/WB22/P2/K2)		√					√							<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud andhahan (ater-ater sa-).</p> <p style="text-align: center;"> $\begin{array}{c} \text{sithik} \\ \swarrow \quad \searrow \\ \text{sa-} \quad + \quad \text{tithik} \end{array}$ </p> <p>Jinis: tembung wilangan pokok sadhengah amargi cacahipun boten saged dipun-etang.</p>
57.	Jam <i>wolu</i> persis kancakancane Nina padha mara ngampiri. (DL02/WB22/P13/K1)	√					√								<p>Wujud: <i>monomorfemis</i> amargi awujud tembung lingga wolu</p> <p>Jinis: tembung wilangan pokok temtu amargi sampun mangertos cacahipun.</p>
58.	Kelompok awak dhewe rak ana <i>pitu</i> , yen ana sing ora melu senajan mung bocah siji rasane tetep wae ana sing kurang. (DL02/WB22/P16/K1)	√					√								<p>Wujud: <i>monomorfemis</i> amargi awujud tembung lingga pitu.</p> <p>Jinis: tembung wilangan pokok temtu amargi sampun mangertos cacahipun.</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
59.	Banjur diwenehi mangan <i>sawarege</i> . (DL03/WB22/P4/K2)		√										√		<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud andhaha (wuwuhan gabung (sa/-e)).</p> <p style="text-align: center;"> sawarege $\swarrow \quad \searrow$ sa/-e + wareg </p> <p>Jinis: wilangan ukuran amargi mratelakaken ukuran cacahing urip</p>
60.	Rubiyah cingak lan gumun banget andulu kaendahan kang <i>salawase</i> urip durung nate disumurupi. (DL03/WB23/P14/K5)					√							√		<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud andhahan (wuwuhan gabung (sa/-e)).</p> <p style="text-align: center;"> salawase $\swarrow \quad \searrow$ sa/-e + lawas </p> <p>Jinis: tembung wilangan ukuran amargi mratelakaken ukuran cacahing urip</p>

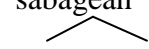
Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
61.	Ana ing pendhapa kono akeh wong lanang wadon kang padha menganggo kang sarwa edi peni padha lungguh-sila ngedhepes, ngadhep sawijining kursi gedhe kang saemper dhamparing ratu. (DL03/WB23/P/K)		√										√		Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud andhahan (ater-ater sa). saemper sa- + emper Jinis: tembung wilangan ukuran amargi mratetelakaken ukuran wiyar.
62.	Embuh saka ngendi asale manuk emprit cacah atusan iku saben ngebyuk sawah kaya leren-leren, genti-genten. (DL04/WB22/P2/K5)		√						√						Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud andhahan (panambang -an). atusan atus + -an Jinis: tembung wilangan pokok <i>kolektif</i> amargi mratetelakaken kempalan.
63.	Gunggungge ora mung siji loro, nanging puluhan . (DL04/WB22/P13/K2)		√						√						Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud andhahan (panambang -an). puluhan puluh + -an Jinis: tembung wilangan pokok <i>kolektif</i> amargi mratetelakaken kempalan.

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
64.	Mengko tangan-tangane disambung tali lan diganduli kaleng <i>kosong</i> . (DL04/WB23/P15/K7)	√					√								<p>Wujud: <i>monomorfemis</i> amargi awujud tembung lingga kosong.</p> <p>Jinis: tembung wilangan pokok temtu amargi sampun mangertos cacahipun.</p>
65.	<i>Sithik-sithik</i> nginguk maspadakake kahanan. (DL05/WB22/P3/K2)					√		√							<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud gabungan (rangkep + wuwuhan).</p> <p style="text-align: center;"> sithik-sithik $\swarrow \quad \searrow$ rangkep + sithik $\swarrow \quad \searrow$ sa- + tithik </p> <p>Jinis: tembung wilangan pokok sadhengah amargi cacahipun boten saged dipun-etang.</p>
66.	Bareng ngombe <i>sacukupe</i> , banjur njupuk wadhah kanggo nggawa bali. (DL05/WB22/P7/K3)		√					√							<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud andhahan (wuwuhan gabung (sa-/e)).</p> <p style="text-align: center;"> sacukupe $\swarrow \quad \searrow$ sa-/e + cukup </p> <p>Jinis: tembung wilangan pokok sadhengah amargi cacahipun boten saged dipun-etang.</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
67.	Tekan ngomah ngarepe surup, banyu banjur dipara loro, <i>sabagean</i> kanggo simbok lan <i>sabagean</i> kanggo Ragil. (DL05/WB22/P7/K4)		√					√							<p>Wujud: <i>polimorfemis</i> ingkang wujud andhahan (wuwuhan gabung (sa-/-an). <i>sabagean</i> sa-/-an + bagi</p> <p>Jinis: tembung wilangan pokok sadhengah amargi cacahipun boten saged dipun-etang.</p>

Panerang:

DL40 : Djaka Lodhang nomer 40

WB22 : Wacab Bocah kaca 22

P1 : Paragraf ke-1

K3 : Ukara ke-3

Mono : *Monomorfemis*

Poli : *Polimorfemis*

wa : wujud andhahan

wr : wujud rangkep

wc : wujud camboran

wk : wujud *kombinasi*

Po : jinis wilangan pokok

pt : pokok temtu

ps : pokok sadhengah

pk : pokok *kolektif*

pd : pokok *distributif*

Pc : jinis wilangan pecahan

Ss : jinis wilangan susun

Uk : jinis wilangan ukuran

Pp : jinis wilangan Pepasangan